

ივერია

ფასი ნომრისა 10 კაპიკი

ქართული
პრესის
№ 3
თბილისი

კვირა, 2 აპრილი

ყოველკვირეული გაზეთი

ფასი წლის დამლევამდე 3 მან; ხუთი თვით 2 მან. 1877-1906 აღდგენი: ქუთაისი, ტრევილინის ქ., №5. ტელეფ. № 922.

სარჩივი:—აღდგომა. — იუდა, ლექსი დ. თომაშვილისა. — თვლის გდავლებით, დ-სა. — ქრისტე აღსდგა! ლექსი აკაკისა. — ეროვნული საკითხი და ავტონომია, ი. გო—ლაძისა. — ქრისტეს ჯვარტმისა და აღდგომის აზრები, კ. ა—სა. — ნაფიც მსახურთა სამართალი, ივ. ზურაბიშვილისა, — ინგლისური აღზრდა, ლუბოლასი. — ფილოსოფიადან, გრ. კეკელიძისა, — უძმოს-ძმა, (დასასრული), ვაჟა-ფშაველასი. — ნამუს ახლი (დასასრული) ვ. შალიკაშვილისა.

ა ღ ღ მ ა

ამ ჟამად მთელი რუსეთი და კერძოდ ჩვენი სამშობლო ისეთ მდგომარეობაშია ჩაყენებული, რომ მხოლოდ ბნელ ძალებს შეუძლიათ მიულოცონ „აღდგომა“ ერთმანეთს. ისინი დიდ სიხარულში არიან, — გუშინ, მიწაზე განარცხვნი და სულთმობრძენი, დღეს ფეხზე წამოდგენ, წელში გამართენ, „მკვდრებით აღდგენ“ და... მხიარულობენ, რომ სიკვდილი, რომელიც ხალხის გამოღვიძებამ და საბრძოლველად ამხედრებამ მოუახლოვა მათ, თავიდან აიცილეს, ცეცხლითა და მახვილით მოწინააღმდეგე დაამარცხეს, ძველი წესი აღადგინეს და ისევ ძველებურად გაბატონდნენ. და აბა, ასეთ გარემოებაში როგორ არ მიულოცავენ ერთმანეთს გამარჯვებას და „მკვდრებით აღდგომას!“

განა არა აქვთ მისალოცი? ბიუროკრატიულ სისტემის ერთგული მსახურნი, მთელი მისი პოლიცია და ექსპლუატაცია, ჯაშუშები და კაზაკები, ხალხის შინაური თუ გარეული წურბელები, — ყველა ესენი გუშინ მიფანტულ-მოფანტული და ენა ჩავარდნილი იყვნენ, დღეს კი სოროგებიდან გამოძვრენ და თავისუფლად დათარეშობენ სოფლად და ქალაქად. გამარჯვებით დამთავრდნენ, ისინი ცეცხლით ანადგურებენ მთელ ქალაქებსა და სოფლებს, ცხადად ყველას თვალწინ იტაცებენ ხალხის ქონებას, უქელავენ და უმურტლავენ ადამიანს პირად ღირსება — ბატონსებას და უსპობენ განუკითხავად არსებობას. არ არის განკითხვა, არ არის განსჯა, არც შებრალება. რეაქცია „მკვდრებით აღდგომას“ დღესასწაულობს და ცდილობს საფლავში ჩამარხოს ხალხის ცხოველყოფელი ძალა, ჩააქროს ხალხის თავისუფლებისადმი მისწრაფება. და ამ დროს, ამ საშინელ დროს შინაური დამურები, იცით, რას შვებებიან? მთავრობას დებუტაციებს უგზავნიან და მადლობას უთვლიან... რისთვის?! ამას, ალბად, სიტყვიერად განუმარტებდნენ ნაფისტინის იმერეთის თავდაზნაურების წარმომადგენლები.

ვისი მადლობა... რისი მადლობა ..?! ნეტავ რა არის სამადლობელი, როდესაც უმწო, უმწყესურ ცხვრებში დათარეშობდეს მსუნიავი მგელი!...

და ან ვინ არის მადლობის მთქმელი? ვილაცხა ორი თუ სამი კაცი, ჩინ-ორდენების მეძიებელი, ბიუროკრატი, ვითომ მამაკი!...

ხალხი იტანჯვის, სტირის, ქვითინებს; გადაბუფვია სახლი და კარი!.. რადროს მღერა? რადროს მადლობა? უნდა საქვეყნოდ ისმოდეს ზარი!..

ნამუსს რომ ჰხდინა ქალებს, შეწყურებს; მამა-შვილს, ძმა-დას, თავის ცოლს ქმარი; თუ ხმა გაიღეს, მათაც მოჰკლავენ და მშველელი კი არავინ არი!..

ამისთანა დროს, ვინც განზე სდგება და მით მართალი თავი ჰგონია, სჩანს ბუნებითად ეგოისტია! გული აროდეს არა ჰქონია!..

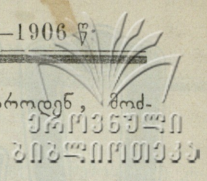
და ფუი! იმას, ვინც არად აგდებს საერო ვნებას... ამდენ სატანჯველს... სარგებლობს მოძმის უბედურობით და ის რომ იწვის, მაშინ ითბობს ხელს...

რა დროს მადლია და რისი მადლი?! რა არის მაშინ სამადლობელი, როცა უმწო, უმწყესურ ცხვარში გაბატონდება მოსისხლე მგელი?!.

მაგრამ საქმე ისაა, რომ „მოსისხლე მგელის გაბატონება“ ამ ლანუტებს არ აწუხებს. პირიქით, ისინი რეაქციის შავბნელ ძალების გაბატონებისაგან გამოვლიან სიკეთეს და ჰგონიან, რომ რეაქციის „აღდგომა“ მათ გადაშენებულ წოდებასაც აღდგომას და კეთილდღეობას მოუპოვებს.

მხოლოდ მთავრობის რეაქციას და მის მოკავშირეებს ავიწყდებათ ქრისტეს ცხოვრების მაგალითი, იმ ქრისტესი, რომელსაც ისინი ვითომ ქრისტიანულად ევედრებიან და ხალხის პურს ხელგაშლილად თავისთვის შესთხოვენ. ქრისტე ჯვარს აცვეს იმიტომ, რომ იგი არსებულ წესწყობილობას მტრობდა, მის წინააღმდეგ ხალხს ამხედრებდა, ახალ ზნობრივ მოძღვრებას ქადაგებდა და, ამგვარად, ძველ საზოგადოებრივ ცხოვრების საფუძველს ანგრევდა. მთავრობამ იგი შეიპყრო, ჯვარს აცვა და ამით თავი გამარჯვებული ეგონა, — ფიქრობდა, რომ შერყეული წესწყობილება ისევე გამაგრდა ზ ცხოვრება ძველ კალაპოტში ჩაღვა. მაგრამ სინამდვილემ ეს ილუზოა მალე დაარღვია. თავისი იდეები ქრისტეს საფლავში არ ჩაუტანია; მისი მოძღვრების აზრი, რომელიც მაშინდელ

მთავრობას მკდარი ეგონა, „მკვდრებით აღსდგა“ და თავისი დანიშნულება შეასრულა. აღსდგა მკვდრებით, რადგან აზრი, იდეა არსებითად უკვდავია და მას ვერას დააკლებს ვერც „დამამშვიდებელი რაზმები“ და ვერც ტყვია ზარბაზნები.

დღეს რეაქცია თავის „აღდგომას“ დღესასწაულობს. მაგრამ როდემდის? ფრანგების ანღაზა ამბობს: „კარგად იციან ის, ვინც ბოლოს იცინისო.“ და, იმედია, მალე ენახვით, რეაქციონერთა და ხალხს შორის „კარგად“ ვინ გაიციინებს და თავის საბოლოო „აღდგომას“ და გამარჯვებას ვინ ილღესასწაულებს...

ი უ ლ ა

თმა აბურძგენილი, პირ-მოქცეული, ხელ-ფეხ მოკრუნჩხულ ბრაზ-მორეული, ხან ჯოჯოხეთურ ბნელად ქცეული, ხან კი მიმქრალი, ფერ-მიღეული,

იგი დაძრწოდა გაფითრებული, მის ფეხ-ქვეშ მიწა იზნიქებოდა და სევდა, შიში გაურკვეველი იმის სახეზე იხატებოდა!..

მას ზეცა რისხვით, მდინარე შთანთქმით, კლდე-ღრე ჩაყოლაზეთ ეშუქრებოდა; სამშობლო ასე მისის შექმნისთვის თვით შემოქმედსა ემღერებოდა.

სატანა ხტოდა, დახარხარობდა, ბელბელს სახე უბრწყინდებოდა და მის სიხარულს იუდას ღვაწლი შარავანდედად ეფინებოდა!

იგი კვლავ თრთოდა... სახე მოძღვრისა მას მარად თვალ წინ ელანდებოდა და თვით ამბორი მოღალატური მის გულს მახვილად ეკვეთებოდა!..

ვეღარა ჯილდო ჯოჯოხეთური მის გაყინულ სულს ვეღარ ათბობდა და შეთანხმებით ქვესკნელ-ზესკნელი „ვაი იუდას!“—ჩამოსძახდა.

ეგ იყო მისი სინიდისის ხმა, ხმა საშინელი, სულის მქენჯნავი და ამ შინაგან ძლიერ მეღვარ ხმას მან ძეწნის ხეზე შესწირა თავი!...

მაგრამ დღევალდელ იუდა გამკვამს ეჭვ, ვინ მოსთხოვოს ეგ სინანულ ი?... მაშინ იუდამ თავი დაიხრჩო, დღეს კი მას ელის ორდენი, ფული!..

დ. თა. შაშველი

თვალის გადავლებით.

საუკუნეთა წყვილადში შავ-ბნელად გამოიყურება გაფითრებული და სიკვდილ-მოსილი სახე იუდა მოციქულისა, ეს კლასიკური ტიპი ადამიანის ვერაგობის, გაიძვერობის და მოღალატობისა.

გაისმის ღირსსახოვარი ფრაზა: „გახაროდენ, მოძღვრებო!“

გაისმის მოღალატის ამბორის ყოფა. იმავე წყვილადში გამოსქვირს უგულო და მჭვრად ქცეულ ადამიანის—რომის იმპერატორის მოადგილის—პილატეს სურათი.

თვალ წინ გვიდგას მისი ხელის ბანა და ყურში ჩაგვანხის მისივე სინანულის ხმა: „უბრალო ვარ მე სისხლისაგან მაგისაო“.

ნათლად გამოჩანს ჯვრებით შემკული თხემის ადგილი, რომელიც თავს დაპყრებს ფარისეველთა და მღვდელ-მთავართა სასპარეზო ქალაქს.

ამ საშინელ საუკუნეთა კუნაპეტში გამოკიათობს შარავანდელით მოსილი სახე იესოსი, ამ მონათა, ტვირთძიმეთა და მაშვრალთათვის თავდადებულ მოძღვრისა და გაისმის მის ლმობიერ გულიდან ნაკადულად ამოხეთქილი ხმა:

„მამაო, მიუტევე ამათ, რამეთუ არა იციან, რასა იქმან...“

მაგრამ სჭრის, განა, ეს კაცთ მოყვარული მოწოდება? პირიქით, როგორც საშინელი დაცინვა ამ ჰუმანიურ მოწოდებისა, ჩვენ თვალთა წინ აღ-მართება სისხლით გასვრილი აჩრდილი ნერონისა, რომელიც თითქო ჯოჯოხეთურად ხარხარებს ადამიანის სვე-ბედზე, როცა ამბობს: „ნეტავი წერა კითხვის უმეცარი ვიყო, რათა არ შემძლებოდა ჩემის ხელის მოწვრით დამტკიცება ადამიანთა სიკვდილით დასჯის განაჩენისაო“.

ისტორიული ტრაგიკომედიაა, განა? ეს კია, რომ, როგორც ნაყოფი ამ ტრაგედიისა, ჩვენამდე უწყვეს პირველ მოციქულთათვის აგზნებულ კოცონის გამოწამოქი.

კოცონების ისტორია ყველას მოგეხსენებათ. ხოლო ამაზე უარესი გახლდათ ივანე მრისხანეს მიერ მოგონილი სასჯელები.

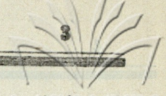
იშვითად, თუ რომელიმე მტარვალს ესოდენი ბოროტება ჩაედინოს თავისსავე მამულში.

მაგონდება ცნობილი „ოთოთაანთ ქორი“, რომელიც გარეულ ფრინველებს ვერას აკლებდა და შინაურებს დაუტრიალდებოდა ხოლმე. დიად, შინაურებს, რადგანაც ეს შინ დატრიალდება და ვეჯაკობის გამოჩენა დღეს ისტორიამ წილად არაგუნა ოთოთაანთ ქორებს.

ძველი ბარბაროსები აწინდელთაგან იმით განირჩეოდენ, რომ ისინი თავისას კი არა, სხვებისას აოხრებდენ ხოლმე.

... „ტკივილთა გულისათა და ცრემლთა მიერ აღვივისები, რამეთუ ვინ შემძლებელ არს მოთხრობად, რადენი მოსაწვეარნი იქმნეს. ესოდენ მძვინვარედ ხოცდეს, რომელ ჩჩვილიცა ძუძუთაგან დედისათა აღიტაცნიან და წინაშევე დედისა დაინარცნიან; და რომელთამე თვალნი წასცვივდიან და რომელთამე ტენი დაინთხის. დედანი მოიკვდიან, ბებერნი უწყალოდ ფოლორცთა შინა ცხენთა მიერ დაითრგუნებოდეს და ქაბუკნი დაეკვეთებოდეს. სისხლისა მდინარენი დიოდეს, თავი ტანისაგან განშორებული და თმა ნაწლოვთა შიგან აღრეული. დედა კაცი და მამა კაცი ურთიერთარს აღრეულნი მტვერსა შიგან ცხენისა ტერფითა იზილებოდის... ხელვიდეს ზოგნი საყვარელთა შვილთა და ზოგნი ძმათა და მამათა და ქმარნი ცოლთა უპატიოდ მკვდრად მდებარეთა; ცხენთა მიერ დათრგუნვილთა და ფოლორცთა შინა ძაღლთა მიერ ზიდულთა“...

ასე აგვიწერს ერთ ალაგას ჩვენი მატრიანე აზიელ ბარბაროსთა შემოსევას.

გაუსწორეთ თვალი წარსულსა და აწმყოს!
დასდევით სამართლიანი მსჯავრი ძველსა და ახალ იუდას,
ბილატეს, ნერონს...

შეადარეთ ძველ და აწინდელ ბარბაროსთა შემოსევა!

და თუ მაშინ კიდე იქამებოდა, დღეს ხომ ჩვენც იე-
ოსავეით ვეღარ ვიტყვი: „მამაო, მიუტევე ამათ, რამეთუ არა
ციან, რასა იქმანა“!...
დ. ჭოღვეკლა.

მკისტიმ აღსდგა

„თანსწორობა, სიყვარული
და ცოდვათა მიტევება,“ —
აი სახარების სიტყვა!
მაცხოვარმა ეს ინება.

მაგრამ კაცთა უგნურებამ
და ბრბომ, წამის მიმდევარმა,
დაივიწყა ის მოძღვრება,
რაც დასტოვა მაცხოვარმა.

თანსწორობა, სიყვარული
და ცოდვათა მიტევება
დარჩა ისევ, როგორც ძველად,
მხოლოდ სიტყვად!.. ფუქი მცნება...

როცა ვნატრობთ ყველა ამას,
გარეგნობით ქრისტიანი,
მაშინ მხოლოდ ვფარისევლობთ,
გულში გვიძევს სხვა საგანი!..

და ვიძახით კაქკაქივით:
„ქრისტე აღსდგა! ქეშმარიტად!
და ახალი აღთქმა მცნებას
მან დაუდგა მარტო დვრიტად!..“

ამისთანა ხალხს ვერ ვეტყვი
„ქრისტე აღსდგა“ წრფელის გულით
და აღდგომას ვერ ვულოცავ
თანგრძნობით და სიყვარულით!..

მე ვულოცავ ამ დიად დღეს
მწუხარეს და გაკირვებულს,
დაჩაგრულს და ბევრის ამტანს,
სიმართლისთვის თავდადებულს!..

ყოველივე მართალია,
რაც რომ ქრისტემ იქადაგა:
დაემზობა ძველი წესი!...
ქრისტე აღსდგა! ქრისტე აღსდგა!!

აკაგა

პროვინული საკითხი და ავტონომია

არც ერთ პოლიტიკურ პარტიას არ 'მეუძლია გვერდი
ხევიოს ცხოვრებას და ხალხის განვითარება თავის საპრო-

გრამო შაბლონებს დაუმორჩილოს, პირიქით, თვით პროვინული
სამოქმედო პროგრამა იცვლება იმ პირობების მიხედვით, რომლებშიც
რომლებშიც ესა თუ ის ხალხია ჩაყენებული. სულ სხვა წი-
რად უნდა იმოქმედოს პარტიამ იქ, სადაც მრევველობის
განვითარება განსაკუთრებულ პოლიტიკურ ძალას ანიჭებს
ქალაქ ადგილებში მცხოვრებ ქარხნების მუშებს, და სხვანი-
რად იმ ქვეყანაში, რომელიც მრევველობის მხრივ ჯერ კიდევ
განუვითარებული და ჩამორჩენილია. სხვანაირად უნდა მოიქცეს
პარტია იქ, სადაც თვითმპყრობელ მთავრობის ძალმომრეობა
აუცილებლად ხდის ბრძოლას პოლიტიკურ უფლებების მოსა-
პოვებლად და სხვანაირად იქ, სადაც საყოველთაო საარჩევნო
უფლება უკვე დიდი ხნის შემოსულია. ამიტომ შეუძლებელია,
რომ პოლიტიკური პარტია გაბატონებულსა და დამონებულ
ერებში ერთსა და იმავე სამოქმედო პროგრამას ეკედლებო-
დეს...

სადაც ერთი რომელიმე ეროვნება მეორე ეროვნებისგან
არის დ მონებული, სადაც ხალხს ეროვნულ განვითარების საშუა-
ლებას უსპობენ და ძალით ცდილობენ მის ეროვნულ გადა-
გვარებას, — იქ ხალხი, აწნაირ მდგომარეობის გამო, უკმაყოფი-
ლებას აცხადებს და სცდილობს თავიდან აიცილოს ეს ერო-
ვნული დაზავება. ყოველი პოლიტიკური პარტია, რომელიც
მიზნად ისახავს ხალხის კეთილდღეობას, ვალდებულია ხალხის
სამისო მისწრაფებას ხელი შეუწყოს და შესაძლებლად გახადოს
ეროვნულ თანასწორობის დამყარება სახელმწიფოში. ყოველმა
პარტიამ თავის პროგრამაში უნდა გაარკვიოს ეროვნული საკი-
თხი და გადაჭრით გამოაცხადოს, თუ რა საშუალებით აპი-
რებს იგი ეროვნულ დაზავების და ძალმომრეობის მოსპობას.

ძველ ისტორიაში ეროვნული საკითხი არ არსებობდა.
ერთი ყოველივე პოლიტიკურ უფლებას მოკლებული იყო და
საზოგადო საქმეებში არ ერეოდა, საზოგადო ცხოვრების სათა-
ვეში იდგა ხალხის უმცირესობა, მხედრობა ან თავადობა, და
მათი ცხოვრება და ინტერესები მთელ ერის ცხოვრებად და
ინტერესებად საღებოდა. ძველ რომსა და საბერძნეთში თითო
თავისუფალ მოქალაქეს რამდენიმე მონა ჰყავდა ისე, რომ
მცხოვრებთა უმეტესობას შეადგენდნენ მონები, საშუალო
საუკუნოებში კი, თუქცა მონობას ასეთივე გავრცელება აღარ
ჰქონია, მაგრამ ხალხი, პოლიტიკურის და ეკონომიურის მხრივ,
მონებისაზე უკეთეს მდგომარეობაში არ ყოფილა. ფეოდა-
ლურმა წესწყობილებამ ხალხს ვერავითარი პოლიტიკური
უფლებები ვერ მიანიჭა და ამიტომ ფეოდალობის დროსაც
ჩვენ არსად არ შეგვხვდება ეროვნულ საკითხის ხსენება.

ეროვნული საკითხი პირველად იქ ჩნდება, სადაც ხალხში
შეგნება შედის, სადაც ხალხის უმეტესობა ჰგრძნობს თავის
დუხჭირ მდგომარეობას და. ერთ რომელიმე საერთო მიზნით
გამსჭვალული, ცდილობს ამ მდგომარეობის გაუმჯობესებას;
ეროვნული საკითხი იქ იღებს განსაკუთრებულ სიმწვავეს, სადაც
ხალხის განვითარება უმაღლეს წერტილამდის მისულია და სადაც
ყოველი მოქალაქე ახერხებს თავის მდგომარეობის გაგებას.
ეროვნული საკითხი, როგორც პოლიტიკური საკითხი, განსა-
კუთრებით მეცხრამეტე საუკუნეში დაედო სარჩულად ევროპის
საზოგადო ცხოვრებას და ევროპის სახელმწიფოთა პოლიტიკას
სხვა და სხვა მიმართულებას აძლევდა.

საფრანგეთის დიდი რევოლუცია ეროვნულ საკითხის
არსებობას არ სცნობდა, — მას ყველა „ადამიანად“ მიაჩნდა,
რალაც განყენებულ ცნებად, რომელიც დედა მიწის ყველა
კუთხეში ერთია.

რევოლუცია არღვევდა ყველა იმ ფეოდალურ საზღვრებს, რომელიც ხელს უშლიდა ადამიანის თავისუფალ განვითარებას, ამ საზღვრებთან ერთად მას სახელმწიფოს საზღვრებიც უნდა მოესპო. თვით საფრანგეთში „ერთი და განუყოფელი“ რესპუბლიკა გამოაცხადეს, თითქო საფრანგეთის საზღვრებში არ ყოფილიყვნენ ბრეტონელები, ჰასკები და გერმანელები. საფრანგეთს საზღვარ გარეთაც შეუერთეს არა ფრანგებით დასახლებული ქვეყნები. ესპანელები, ჰოლანდელები, გერმანელები და იტალიელები საფრანგეთის ხელქვეითად გახადეს, — ყველგან ძალით შემოჰქონდათ თავისუფლება, „საკაცობრიო თავისუფლება“, როგორც მას თვით ფრანგები ეძახდნენ, ნამდვილად კი „ფრანგული“ თავისუფლება.

ამისი შედეგი მალე აშკარა შეიქმნა უყურადღებოდ დატოვებული ეროვნული ინტერესები ყველგან, მთელ ევროპაში, ფრანგების საწინააღმდეგო ბრძოლის მიზეზად შეიქმნა. თავისუფლების, ძმობის და თანასწორობის მქადაგებლები ევროპაში სხვა ხალხების დასაპყრობად გადავიდნენ და, ეროვნულ თავისებურობათა მიუხედავად ყველგან ამყარებდნენ იმ კანონებს და იმ წყობილებას, რომელიც საფრანგეთში, ადგილობრივ პირობების მიხედვით, დამყარდა. მთელი ევროპა შეერთდა ნაპოლეონის დასამარცხებლად.

მას შემდეგ ეროვნულ პრინციპს თან და თან მეტი მნიშვნელობა ეძლევა; მეცხრამეტე საუკუნეს დასაწყისში თავისი ეროვნული ბრძოლა დაიწყო პატარა საბერძნეთმა, რომელმაც თავისი დამოუკიდებლობა სამი საუკუნის წინეთ დაკარგა, ამ ბრძოლამ მთელ განათლებულ ევროპის ყურადღება მიიპყრო.

საბერძნეთს სერბია მოჰყვა, ოსმალეთის ძალმომრეობამ ამ ქვეყნის მცხოვრები ხალხიც აიძულა ბრძოლა დაეწყო ეროვნულ თავისუფლების მოსაპოვებლად.

1830 წ. ბელგელებმა გაბედეს ჰოლანდიის ბატონობის ჩამოშორება და საკუთარი სახელმწიფო მოიწვიეს. მას პოლონეთი მოჰყვა, პოლონეთს უნგრეთი.

1863 წელს ეროვნული ბრძოლა გერმანელებმა დაიწყეს. ეროვნულ გაერთიანების სურვილმა მათ ბრძოლა დააწყებინა შლეზვიგ-ჰოლშტეინის შემოსაერთებლად. გერმანიის გაერთიანება 1870 წ. დასრულდა.

ამვე წელში მოხდა იტალიის გაერთიანებაც, თავგანწირულ ბრძოლის შემდეგ იტალიელებმა მოახერხეს საკუთარ სახელმწიფოს მოწყობა.

საზოგადოდ მეცხრამეტე საუკუნეში ყველა დიდი ეროვნება გაერთიანებას და სახელმწიფოს მოწყობას ცდილობდა. მაგრამ, როგორც სხვაგანაც ხდება, ამ გაერთიანების დროს ისინი სხვების, უფრო პატარა და სუსტ ერების, საჭიროებას არავითარ ყურადღებას არ აქცევდნენ და, ეროვნულ დაჩაგრვის მოსახზობად ამხედრებულნი, თვითონვე სჩაგრავდნენ მათ საზღვრებში მოთავსებულ სხვა ეროვნების უმცირესობას. საფრანგეთში მაგ., ასეთ მდგომარეობაში არიან ბრეტონელები, გერმანიაში დანელები, პოლონელები, ინგლისში ირლანდელები და ავსტრია ხომ დღესაც ეროვნულ ბრძოლის ასპარეზად არის გადაქცეული. ავსტრიის მაგალითი განსაკუთრებით საგულისხმოა ჩვენთვის და საზოგადოდ რუსეთში მცხოვრებ ერებისათვის, რადგანაც იქ ეროვნული ურთიერთობა მეტად წააგავს რუსეთის მდგომარეობას. მართლაც, ავსტრია ყოველთვის გერმანულ სახელმწიფოდ ითვლებოდა, თუმცა იქ გერმანელები მცხოვრებთა უმეტესობას არ შეადგენდნენ, როგორც რუსეთ-

ში რუსები არ შეადგენენ უმეტესობას: ამიტომ იქ სახელმწიფო ენად გერმანული ენა იყო ცნობილი, რუსეთში რუსული ენა სახელმწიფო ენად შეიწესებინა, მაგრამ იქ ამ უსამართლობას აღარ ურიგდება ხალხის უმეტესობა და ცდილობს მოიშოროს გერმანელების კულტურულ-ეროვნული გაბატონება. სახელმწიფოში ყველა ეროვნება თანასწორია, აცხადებს ავსტრიის კონსტიტუცია, და აი ახლა სწორედ ამ თანასწორობის განხორციელებას ცდილობენ. გერმანელები კი საამისო ცდას თავის შეურაცხყოფად იღებენ და იმის მაგიერად, რომ დაუთმონ უმეტესობას, იბრძვიან თავის გაბატონების შესაჩენად, თავიანთ ბრძოლით კიდევ უფრო ამწვავებენ მდგომარეობას და შეუძლებლად ხდიან სახელმწიფოს ბუნებრივ განვითარებას.

თან და თან საქმე იქ იმდენად გამწვავდა, რომ საპარლამენტო ცხოვრება და მოქმედება შეუძლებელი შეიქმნა, ბრძოლაში თვით მუშა ხალხი შეება და ის ძალა, რომელიც კულტურულ მიზნების მოღწევას უნდა მოხმარებოდა, ამ უსარგებლო ბრძოლაში იკარგება.

სხვა და სხვა პოლიტიკურმა პარტიამ ავსტრიაში არა ერთხელ სცადა ეროვნულ საკითხის ისე მოწყობა, რომ ყველა ეროვნების სამართლიანი მოთხოვნა დაეკმაყოფილებინა, მაგრამ ყველა ცდამ უნაყოფოდ ჩაიარა. განსაკუთრებით ყურადღების ღირსია იქაურ სოციალდემოკრატიის გადაწყვეტილება, რომელსაც იგი 1897 წ. ბრიუნის კონგრესზე დაადგა და რომელიც, საერთო აზრით, საბოლოოდ მოსპობს ავსტრიაში ეროვნულ ბრძოლას.

აი ეს გადაწყვეტილებაც: „რაკი ეროვნული განხეთქილება ავსტრიაში ხელს უშლის პოლიტიკურ წინსვლას და წინ ეღობება სხვა და სხვა ხალხის კულტურულ განვითარებას; რაკი ამ განხეთქილების მიზეზია ჩვენი საზოგადო წესწყობილების უვარჯისობა და რაკი ეროვნულ ბრძოლის გაგრძობა გაბატონებულ კლასებისათვის საუკეთესო საშუალებაა თავის ბატონობის შესაჩენად და ხალხის ნამდვილ ინტერესების უყურადღებოდ დასატოვებლად, — ამიტომ კრება აცხადებს:

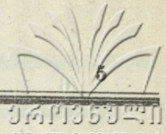
„ეროვნულ საკითხის საბოლოო გადაწყვეტა ეროვნულ თანასწორობის დასამყარებლად ავსტრიაში აუცილებელი კულტურული მოახოვნელება ყველასთვის და ამიტომ იგი პროლეტარიატისათვისაც ერთ ძირითად საჭიროებას შეადგენს“

„ეს გადაწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ ნამდვილ დემოკრატიულ საზოგადოებაში, სადაც საყოველთაო, პირდაპირი და თანასწორი საარჩევნო უფლება შემოსულია და სადაც უკვე მოსპობილია ყველა ფეოდალური პრივილეგია, რომელიც ავსტრიის სხვა და სხვა ნაწილს ძველადვე აქვს მინიჭებული, ვინაიდან მხოლოდ ასეთ სახელმწიფოში საზოგადოების მშრომელ ნაწილს შეუძლია ხორცი შეახსას თავის სურვილებს.

„ავსტრიაში მყოფ ყველა ერის ეროვნულ თავისებურობის შერჩენა და განვითარება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, თუ ამ სახელმწიფოში დამყარდა ნამდვილი ეროვნული თანასწორობა და მოისპო ყოველგვარი დაჩაგრვა და ძალმომრეობა. ამიტომ, უპირველესად ყოველისა, უნდა მოისპოს სახელმწიფო მართვა-გამგეობაში ყოველივე ბიუროკრატიული ცენტრალიზმი და სახე მწიფოს სხვა და სხვა ნაწილის ფეოდალური პრივილეგია.

“ამ პირობით და მხოლოდ ამ პირობით შეიძლება ავსტრიაში აღიარდეს ეროვნულ უფლების და განხეთქილების

მაგიერად წესიერება დამყარდეს. ამ ახალ წესიერებას შემდეგი საფუძველი ექნება:

„1) ავსტრია, როგორც სახელმწიფო, თავისუფალ ეროვნულ ერთეულთა დემოკრატიულ კავშირს უნდა წარმოადგენდეს.

„2) ავსტრიის ისტორიული განაწილება უნდა მოისპოს და მის მაგიერად უნდა მოეწყოს ეროვნული, თვითმართელობის მქონე ერთეულები. ყოველ ასეთ ერთეულში კანონდებლობა და გააგობა ეროვნულ პარლამენტს უნდა ჰქონდეს გადაცემული, ეს პარლამენტები ადგილობრივმა ხალხმა უნდა აირჩიოს საყოველთაო, პირდაპირ და ყველასათვის თანასწორ კენჭის ყრით.

„3) ერთისა და იმავე ერის ნაწილები, თვითმმართველ ერთეულებად შემდგარი, შეადგენენ ერთად ეროვნულ კავშირს, რომელსაც თავის ეროვნულ სექციებში ენიჭება სრული ავტონომია.

„4) ეროვნულ უმცირესობათა უფლებების დასაცველად მთელ სახელმწიფოს საერთო პარლამენტი განსაკუთრებულ კანონებს შეიმუშავებს.

„ჩვენ უარს ვყოფთ ყოველგვარ ეროვნულ პრივილეგიებს და ამიტომ სახელმწიფო ენის არსებობასაც უარყოფთ. მთელ სახელმწიფოსი საერთო პარლამენტი თვითონ გაარკვევს, თუ რამდენად საჭიროა რომელიმე ენა ოფიციალურ მიწერ-მოწერისთვის.

„კრება, ავსტრიაში ინტერნაციონალურ სოციალდემოკრატიის წარმომადგენელი, აცხადებს, რომ მისის აზრით ამ საფუძველზე შესაძლებელია სხვა და სხვა ეროვნებათა შეთანხმება სახელმწიფოში.“

„კრება გარკვევით აცხადებს, რომ მისის აზრით ყოველ ეროვნებას აქვს ეროვნულ არსებობის და ეროვნულ განვითარების უფლება. მაგრამ ყოველ ეროვნებას შეუძლია კულტურული განვითარება მხოლოდ სხვა ეროვნებებთან საერთო შრომით და არა ერთმანეთში შუღლით და მტრობით. განსაკუთრებით ყველა ეროვნების მუშა ხალხი ცალკე ერების და მთელ კაცობრიობის კეთილდ ეობის გულისთვის, მტკიცედ უნდა ადგეს საერთაშორისო ერთობას და საერთო ძალით უნდა განაგრძობდეს თავის ბრძოლას, როგორც პოლიტიკურს ისე პროფესიონალურსაც.“

თავის პარტიულ ორგანიზაციაში ავსტრიის სოციალდემოკრატია ახორციელებს ამ გადაწყვეტილებას, 1897 წელს აქეთ ავსტრიის სოციალდემოკრატია წარმოადგენს ექვს ავტონომიურ პარტიის ფედერაციას; საკუთარი სოციალ-დემოკრატიული პარტიები აქეთ გერმანელებს, ჩეხებს, პოლონელებს, სლოვენებს, და რუსინებსაც ამის გამო პარტიაში არავითარი ეროვნული შუღლი და მტრობა არ არის იმ დროს, როდესაც მთელი ავსტრია საშინელ ეროვნულ ბრძოლის ასპარეზად არის გადაქცეული. ამას განსაკუთრებით ხელი შეუწყო იმ გარემოებამ, რომ იქ პარტიულ შაბლონების გულისთვის სოციალდემოკრატები თვალს ადარ არიდებენ სხვა და სხვა ძირითად ეკონომიურ მოთხოვნების დაკმაყოფილებას, რომ ახლა იქ პერნერსტორფერი უშიშრად აცხადებს: — „მე ვარ გერმანელი და სოციალდემოკრატია“, და ცნობილი დაშინსკი თავის მხრივ ასევე აშკარად ამბობს: „პოლონელი ვარ და მასთან სოციალდემოკრატია“. ეროვნული გრძობის თავისუფალი გამოქვამულია შესაძლოდ ხდის ერთმანეთის პატივისცემას. იტალიელი სოციალდემოკრატები ტროლიში თავის ეროვნულ

ინტერესებს უფრო მედგრად იცავენ, ვიდრე აქტიურ-განხილვით ბურჟუაზია.

ავსტრიის სოციალდემოკრატებმა შეიგნეს, რომ პოლიტიკური და ეროვნული თავისუფლება ერთი და იგივე არ არის, რომ ეროვნულ თავისუფლების დასამყარებლად საქმარისი არ არის პოლიტიკურ უუფლებობის მოსპობა. ევროპის ერებმა ჩამოიშორეს მეფეების მტარვალობა, ძველ ფეოდალების ძალმომრეობა, მაგრამ ეს არ იქმარეს და მოინდომეს თავისუფალი ეროვნული განვითარება. იქ, სადაც ეს შესაძლო შეიქმნა, ევროპის ერებმა თავისი საკუთარი სახელმწიფოები მოიწყვეს, სადაც საქმის ასეთი გადაწყვეტა ძნელდებოდა, და რომელიმე ერი სხვის ეროვნულ სახელმწიფოს საზღვრებში რჩებოდა, ცდილობდნენ და ახლაც ცდილობენ ისე მოეწყოს სახელმწიფო წესწყობილება, რომ სხვა და სხვა ერისაგან ერთმანეთის დაზავება შეუძლებელი ან გაძნელებული გამხდარიყოს.

შემოთ მოყვანილი ბრიუნის სოციალდემოკრატიულ სპარტო კრების გადაწყვეტილება ამავე სურვილით არის გამოწვეული. ეს გადაწყვეტილება სასურველად სცნობს სწორედ იმ სახელმწიფო წესწყობილებას, რომელიც ჩვენებურ სოციალდემოკრატების იდეოლოგიებს ბურჟუაზიისაგან გამოგონილ ხალხის დასაზავრელ იარაღად მიჩნეული აქვთ. ავსტრიის სოციალდემოკრატები ცხადად და გარკვევით ასახელებენ ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიას.

ზოგიერთს ავტონომია სახელმწიფოს დაქსაქსვა ჰგონია და, რაკი მუშა ხალხს, ეროვნების მიუხედავად, ყველგან ერთი და იგივე მოწინააღმდეგე ჰყავს და ამარცხებელი, ამიტომ ასეთი დაქსაქსვა მათ მებრძოლ ძალების დაქსაქსვად მიჩანიათ. მაგრამ ავსტრიის სოციალდემოკრატიის მაგალითი ამნაირ შინის უსაფუძვლობას გვიმტკიცებს. იქ მთელი მუშათა პარტია ეროვნულ ჯგუფებად დაყოფილია და ეს ეროვნული ჯგუფები ერთად და თანხმობით მოქმედებენ იქ, სადაც საქმის გარემოება ამ საერთო მოქმედებას მოითხოვს.

ავტონომია სრულებით არ ნიშნავს სახელმწიფოს დაქსაქსვას. სახელმწიფო იქსაქსება იქ, სადაც მთლიან პოლიტიკურ ერთეულის მაგიერად შემოდის სხვა და სხვა წვრილმან პოლიტიკურ ერთეულთა ფედერაცია, თუმცა იქაც ამ ერთეულთა დამოუკიდებლობა ხელს არ უშლის არც საერთო ფედერაციის გაძლიერებას და არც ფედერაციის სხვა და სხვა ნაწილში მცხოვრებთა შეკავშირებას საერთო მიზნების მიღწევისათვის.

ზოგიერთს ავტონომია და ფედერაცია ერთი და იგივე ჰგონიათ. ავტონომიური და ფედერატიული წყობილება ერთმანეთს იმითი წააგავს, რომ ორივეში საერო მთავრობას გვერდში უდგია ადგილობრივი საკანონდებლო კრებულები. მაგრამ ფედერატიულ სახელმწიფოს შეადგენელი შტატები არა ფედერატიულ სახელმწიფოს ავტონომიურ პროვინციებისაგან მაინც იმდენად განირჩევა, რომ მათი ერთმანეთში შერევა არ შეიძლება. ფედერაციაში ყოველივე შემაღგენელ ნაწილს თავისი საკუთარი საკანონდებლო კრებულებიან ერთად ჰყავს თავისი საკუთარი მთავრობაც, რომელიც ცენტრალურ მთავრობისაგან სრული დამოუკიდებელი და თავის მოქმედებაში სრული თავისუფალია. გერმანიაში, მაგ., ყოველ შემაღგენელ სახელმწიფოს თავისი დამოუკიდებელი მეფე ჰყავს: შეერთებულ შტატებში ყოველი შტატი საერთო მთავრობისაგან სრული დამოუკიდებელ გუბერნატორებს ირჩევს. იქ კი, სადაც ავტონომიური წყობილება არის შემოღებული, რომელიც

სტრიის პროვინციებში, ადგილობრივ მთავრობის უმაღლესი წარმომადგენელი დამოუკიდებელი არ არის და საერთო მთავრობისაგან ინიშნება. მეორე განსხვავება ის არის, რომ ფედერაციაში ადგილობრივი საკანონდებლო კრებული ახალ კანონებს სცემს თვითონ, საერთო მთავრობის დაუკითხავად. ბავარიაში, მაგ., ადგილობრივი საკანონდებლო კრებული სრული დამოუკიდებელია გერმანიის საერთო მთავრობისაგან, ავსტრიის ავტონომიურ პროვინციებში კი ვერ ერთი, ადგილობრივ საკანონდებლო კრებულისაგან შემუშავებული კანონი, ძალაში ვერ შევა, თუ ავსტრიის საერთო მთავრობი უმაღლესი წარმომადგენელი ამ კანონის გამოცემაზე თავის თანხმობას არ განაცხადებს. ავსტრიაში საერთო კანონების გამოსაცემად საქირია საერთო პარლამენტის და იმპერატორის თანხმობა, ადგილობრივ კანონებისთვის კი ადგილობრივ ავტონომიურ პარლამენტის და იმავე იმპერატორის თანხმობა.

ამაირად, ავტონომია სახელმწიფოს დაქსაქსვას არ ნიშნავს, — იგი მხოლოდ საკანონდებლო საქმეში ამაყრებს დეცენტრალიზაციას, თვითმართველობას.

ასეთ დიდ სახელმწიფოში, როგორც არის რუსეთი, საკანონდებლო საქმის ცენტრალისტულად მოწყობა და სახელმწიფოს ყველა კუთხისათვის საქირია კანონების ერთ საერთო საკანონდებლო კრებულში შემუშავება რუსეთის პარლამენტის წესიერ მოქმედებას გაუძნელებდა. მართლაც, ყველა კუთხის ადგილობრივი საქირიება, თუ ამ საერთო პარლამენტის გასარკვევი შეიქმნა, პარლამენტი მათ დროზე გადაწყვეტას ვერ მოახერხებდა, ცენტრალისტურ მთავრობას არ შეუძლია რუსეთის ყველა კუთხეში ჯეროვანად თვალყურს ადევნოს თავის ხელქვეითათ მოქმედებას და პარლამენტიც ვერ შესძლებს ყოველ ბიუროკრატულ მოქმედებისათვის პასუხი ამ ცენტრალისტურ მთავრობის წარმომადგენლებს მოკითხოს.

ამიტომ აუცილებლად საქირია დეცენტრალიზაცია, როგორც მართვა-გამგეობის საქმეში, ისე კანონდებლობაშიაც.

მაგრამ, დეცენტრალიზაციის დროს რომელ ერთეულს უნდა მიენიჭოს საკანონდებლო თვითმართველობა, რა პრინციპი უნდა დაედოს სარჩულად სახელმწიფოს ავტონომიურ ერთეულებად დანაწილებას. იქნება ეს პრინციპი გეოგრაფიული, ესე იგი რუსეთის სხვა და სხვა კუთხეს მიენიჭება ავტონომია იმისდამოუხედავად, თუ ვინ არის ამა თუ იმ ნაწილში დასახლებული, თუ ეს დაყოფა ეროვნებათა მიხედვით მოხდება. ყოველ სახელმწიფოს ტერიტორია საქირია და ამიტომ სახელმწიფო მართვა-გამგეობის დეცენტრალიზაციას თავისი ტერიტორია ექმნება. მაგრამ იმისთვის, რომ მოისპოს ეროვნული განხეთქილება, სახელმწიფოს ყოველი ნაწილი, ცალკე ეროვნებით დასახლებული, ავტონომიურ ნაწილად უნდა იყოს გამოცხადებული. პარლამენტში ყოველ ეროვნების წარმომადგენელი თავის დედა ენაზე ილაპარაკებს, და სასაცილო იქნებოდა ერთ ავტონომიურ საზღვრებში მოთავსება სხვა და სხვა ეროვნების მხოლოდ იმეტი, რომ დღეს, დღევანდელ სახელმწიფოში, რუსეთის რომელიმე ნაწილი სწორედ ამ საზღვრებში ცალკე ადმინისტრაციულ ერთეულს შეადგენს. მხოლოდ ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია შესაძლოდ ხდის ეროვნულ განხეთქილების მოსპობას, რადგანაც მაშინ ყოველი ეროვნება თვითონ განაგებს თავის ეროვნულ საქმეებს და ვერც ერთი ვერ მოახერხებს ძალით სხვების დაკლავებას.

ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიის მომხრედ სოცია-

სცილობდა კაცობრიობის განვითარებას. სოციალიზმის მიზნად არასოდეს არ დაუსახავს ხალხის გაძლიება, მშენებ-პირუტყვების მაგიერად მაძლარ პირუტყვების შექმნა, მას უნდა, რომ ყოველი ადამიანი იყოს შეგნებული და თავისუფალი და, რაკი კაცობრიობა მხოლოდ ეროვნებაში ცხოვრობს, ამიტომ სოციალიზმი ძალაუნებურად უნდა ცდილობდეს რომ ყველი ეროვნება იყოს შეგნებული და თავისუფალი. სოციალიზმი სრულებით არ ოცნებობს ყველა ეროვნების მოსპობაზე და მთელ დედა მიწაზე ერთ რომელიმე საერთო ენის შემოღებაზე. იგი ხედავს, რომ ჩვენი დრო ეროვნულ გამოფხზოლების დრო არის, რომ ესხა თვით პატარა ეროვნებასაც უნდა შეიჩინოს დამოუკიდებლობა და არსებობა. ახლა ვერც ერთი პოლიტიკური პარტია, რომელსაც არ უნდა ბარბაროსის სახელი დაიშახუროს, ხალხს ვერ ურჩევს ეროვნულ ლტოლილებაზე ხელის ადებას და ბრძოლას მხოლოდ ეკონომიურ მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. მაძლარი კუტი ად მიანის საბედნიეროდ არ კმარა. ცხოვრების ეკონომიურ პირობების გაუმჯობესება მხოლოდ საშუალებაა, რომელიც შესაძლოდ ხდის და ადვილებს ხალხის ყოველ მხრივ კულტურულ განვითარებას და, რომ ეს განვითარება შესაძლო შეიქმნეს. საქირია მოისპოს ყოველივე დაჩაგვრა, როგორც ეკონომიური და პოლიტიკური, ისე ეროვნული დაჩაგვრაც.

ამ ეროვნულ დაჩაგვრის მოსასპობად ერთად ერთი საშუალებაა სახელმწიფოს წესწყობილების გამოცლა ისე, რომ ამა თუ იმ ეროვნებით დასახლებულ ყოველივე ტერიტორიის მიენიჭოს ავტონომია.

ი. გო — ლაძე.

მრისთვის ჯავრისა და ალკოჰოლის სპეხი

(ერნესტ რენანის გამოკლევით*)

ძალზე დაღამებული იყო, როცა იესო თავის მოწაფეებით განვიდა მთას მას ზეთის-ხილთასა და შევიდა ადგილსა, რომელსა ჰრქვიან გეთსამანია. იესომ იწყა „მწუხარებად და ურვად“; „დაღერდა პირსა ზედა თვისსა და ილოციდა“. მის მეგობრებს მის გვერდით ეძინათ. უეცრად შოვიდა ერი მრავალი მახვილებითა და წათებითა; მოუხდეს და ითხნეს ხელნი მათნი იესოს ზედა და შეიპყრეს იგი. ერთმა ათთორმეტ მოწაფეთა და მეგობართაგანმა იულამ გასცა იესო. მეგობრებმა — მოწაფეებმა — თავდაპირველად მოინდომეს იესოს დაცვა და წინააღმდეგობის გაწყვეტა კი განიზარხეს, მაგრამ ამა რას იზამდა ორიოდე უიარაღო, მშვიდი და წყნარი კაცი შეიარაღებულ ჯარის კაცებთან! იესო კარგად გრძობდა მათ სისუსტეს და თვითონვე შეაჩერა მათი პირველი სურვილი წინააღმდეგობის და დანებდა ჯარის კაცებს. მაშინ „მოწაფეთა ყოველთა დაუტევეს იგი და ივლტოდეს. ხოლო მარტო ჰეტრე და იოვანე მისდევდა მას შორით, ვიდრე ეზოდმდე მღვდელთ მთავრისა.“

იესოს ბრალდებოდა ღვთის გამოება ეს დანაშაული კი სიკვდილით ისჯებოდა, — ღვთის მგომბელი ჩაქვავებული უნდა ყოფილიყო. გამოქნილია მღვდელთ მთავარებმა ცრუ მოწმეებიც იშოვეს. მათ განაცხადეს, იესომ თავი ძედ ღვთისად აღიარა და სთქვაო: „ძალა მიმს დარღვევად ტაძარი ესე ღმერთისა და მესამესა დღესა აღშენებად“, ხოლო ტაძრის დაგმობა, ებრაელთა კანონის მიხედვით, გმობა ნიშნავდა. დანაშაულ-

*) Cie de Jesus, ed. Levy 1895 წ. გვ. 405 — 2175.

დამტკიცებული იყო, თავის დაცვა მეტი იყო. სიმტკიცე და სიმართლე იესოსი ყოველ ექვს გარეშეა. ის შეჰხვდა სიკვდილს გამირულად, სრულის სიმშვიდით, მამაკურად. ამიტომაც კათაქა მღვდელ-მთავრის განკითხვას პასუხიც არ აღირსა, — იგი სღუმ-და. ღუმლილი იყო მისი გადაწყვეტილი, დიდებულის ამაყობით აღსავსე პასუხი. სიკვდილი გადაწყვეტილი იყო მისთვის წინ-და წინვე, მხოლოდ რომაელების წარმომადგენელს პონტოელ-პილატე მთავარს უნდა მოეწერა ხელი ამ გარდაწყვეტილები-ზე. პილატე, როგორც იმ დროინდელი რომაელი, სკვბტიკო იყო და სარწმუნოებას დიდ ყურადღებას არ აქცევდა. ამი-ტომაც სინედრიონის გარდაწყვეტილებას უგულვოდ მოეკიდა. მაგრამ, მღვდელთ მთავრებს, დიდი ხანაა, გადაწყვეტილი ჰქონდათ იესოს თავიდან მოშორება და აქაც ხერხი იხმარეს; პილატეს იესო წარუდგინეს, არა როგორც მარტო ღვთის მგომბელი, არამედ როგორც პოლიტიკური დამნაშავე. მან თავი თავისი აღიარა „მეუფედ ურიათაო“, ხოლო, რადგან ურიათა მეუფე მარტო ერთი რომის იმპერატორიაო, ამნაი-რის თქმით შეურაცხყო თვით რომის იმპერატორიო. ამ ცილისწამებამ, რასაკვირველია, უფრო დიდი გავლენა იქო-ნა მოხელე პილატეზე. მას შიში მიეცა, ვაი თუ გააფთრე-ბულმა მღვდელ-მთავრებმა იმპერატორთან მიჩივლონო, და დასთანხმდა სინედრიონის გარდაწყვეტილებს ქრისტეს ჯვარ ცმაზე, თუმცა ხელი დაიბანა და განუცხადა, — უბრალო ვარ სისხლისაგან მაგისიო.

გააფთრებულმა ბრბომ, ზნე-დაცემულ მღვდელ მთავრე-ბის გარყენილმა ამაღამ სიკვდილით დასჯა როდი აქმარეს იესოს, არამედ შეურაცხვეს და შელოხეს კიდევ იგი. მას მოექცნენ, როგორც ექცეოდენ აბრაგებს, ყაჩაღებს, ავაზა-კებს და ისეთ დამნაშავეებს, რომელთათვის ხმლით თავის მოკვება უღირს ჯილდოდ ითვლებოდა: „ნერწყვიდეს პირსა მისსა, და სუბითთა სცემდეს თავსა მისსა და რომელნივე ყვრი-მალსა სცემდეს; განსძარცვენ იგი, და ქლამინდი მცწამული შემოსეს მას; და შესთხვეს გვირგვინი ეკალთაგან და დად-გეს თავსა მისსა და ლერწამი მისცეს მარჯვენასა ხელსა და მუხლი დაიდგნეს მის წინაშე, უმღერდეს მას და ეტკოდეს: „გიხაროდენ, მეუფე ურიათაო“. თვით ჯვარ-ცმაც ისეთი სას-ჯელი იყო, რომელსაც მარტო ავ ზაკებს მიუსჯიდნენ ხოლმე.

შუაღლე იყო. იესოსთან ერთად წაიყვანეს ორი ავაზაკი ჯვარსაცმელად. ჯვარცმით დასჯილს ეკუთვნოდა თავის ჯვარის წაღება. იესოს ჯვარი წააღებინეს, მაგრამ იგი უფრო სუსტი იყო, ვიდრე ავაზაკები და ვერ ზიდა ტვირთი. გზაში შეხვდით სვიმონ კვირინელი და მას წააღებინეს იესოს ჯვარი.

ჯვარცმის წინად იესოს შეაძლიეს „ძმარი“ ნაღვლითა აღზავებული“. ამგვარ სასმელს აძლევდნენ ჯვარცმის წინად სიბრალულის გამო. ხშირად ქალებს მოჰქონდათ ამგვარი სა-სმელი და აძლევდნენ დასასჯელებს. ეს სასმელი აბრუებდა კაცს და ვითომ უადვილებდა ტანჯვას. მაგრამ იესომ „გემო რა იხილა, არა უნდა მისი“. მის დიდებულ ბუნებას არა სქი-როდა ეგრეთი უბრალო მამაკვდავთათვის გამოგონილი წამა-ლი. მან არჩია სიკვდილს საღის გონებით შეხვედროდა, და სრულის სიმშვიდითა ელოდა აღსასრულს. იესოს გააშვრეს სამოსელი და მიაკრეს ჯვარზე, რომელიც შესდგებოდა ორის ბოძისაგან. ჯვარი დაბალი იყო, ასე რომ ჯვარცმულის ფე-ხები მიწას ეხებოდნენ. ჯერ დასდგამდნენ ხოლმე ჯვარს, მერე ლურსმით მიაკრავდნენ ხოლმე ტანჯულის ხელებს. ფეხებსაც დალურსმავდნენ, ხანდისხან ფეხებს ბაწრით მიაკრავდნენ ბოძს.

იესომ განიცადა თვით უსასტიკესი ფორმა ამ სატანჯველსა... მის თვალის წინ განიყვეს სამოსელი მისი და განსდგეს... იესოს მთელი არსება ააღვლეა ასეთმა ცინიზმმა, მაგრამ მისმა მშვიდმა და ნაზმა არსებამ მარტო ესა სთქვა: „მამაო, მიუ-ტვევ იმით, რამეთუ არა იციან რასა იქმან.“

მოწაფენი გაიქცნენ. ამბობენ, ვითომ იოანე დარჩენი-ლიყოს ჯვართან. ნამდვილია მხოლოდ, რომ მეგობარ ქალებს „რომელნი შეუდგეს იესოს და მსახურებდეს მას“, არ დაუტო-ვებიათ იესო, — იგინი „შორით ხედვიდეს მას.“ ესენი იყვნენ მარია მადალინელი, მარიამ კლემპაი, სალომე და სხვ. საექ-ვოა, რომ იესოს დიდა იქ ყოფილიყოს.

ამ ქალთა უზარე, სევდიანი და თანამგრძობის სახის ვარ-და იესო არას ხედავდა კეთილს. კაცის პირუტყვობა, მისი სულის სამდაბლე, მისი ზნეობრივი სილატაქე ფართოდ იშლე-ბა იესოს თვალის წინ, — გულის ამრევი ოხუნჯობა ესმოდა ხალხი, რომლისთვისაც მან თავი დასდო, მის დიდებულ სულიერ ტანჯვა უმაღლურად დასცინოდა. ერთ წუთს იესოს სული შეუშფოთდა, სასოწარკვეთილებას მიეცა, რაიც მისთვის უფრო მტანჯველი იყო, ვიდრე სხვა ათასგვარი წამება. ერთი წუთით მას თვალთაგან მიემალა მისი ღვთაება, მისი იდეალი, მარტო აღამინთა უმაღლურობას ხედავდა; იქნებ კიდევაც შეი-ნანა, რომ ასეთ საზოზლარ ერისათვის მიიღო ამდენი ტანჯვა და ხმა ჰყო ხმითა დიდითა და სთქვა: „ღმერთო, ღმერთო რასთვის დამიტევს!“ მაგრამ მისმა ღვთაებრივმა გონიერებამ სძლია. რამდენადაც სიცოცხლე ჰქრებოდა მის ტანჯულ სხეულში, იმდენად სული ძალას იკრებდა და მალღდებოდა; მან იგრძნო, რომ მისი სიკვდილი ქვეყნის დამხსნელია და მა-შინ უფრო აღარ ათხოვა იმ გულის ამრევე საზოზლობას, რომელიც მის თვალ წინ იშლებოდა.

განსაკუთრებული წამება ჯვარცმულთათვის ის იყო, რომ სამ ოთხ დღეს შეეძლოთ ეტოცხლათ. ჯანსაღ ჯვარც-მულთ კიდევაც ეძინათ ხოლმე ჯვარზე და მარტო სიმშვი-ტკლავდა მათ ამ წამების აზრი ის კი არ იყო, რომ მალ-მავსპო სიცოცხლე ტინჯულთათვის, — პირიქით, ჯვარცმულ-სამარცხვინო ბოძზე მიკრულად ითვლებოდა და ზედ უნდა ჩამომპალიყო. ნაზმა სხეულმა იხსნა იესო ხანგრძლივის ტან-ჯვრს ან. ნაშუადღევს სამი საათი იყო, რომ იესომ სულ განუტევა. ეს იყო პარასკევს მ აპრილს მამ წელს.

შაბათი პასქის დღესასწაული იყო და ურიათ არა სურ-დათ ჯვარცმულები ჯვარზედ დაეტოვებიათ, „რამეთუ იყო დიდ დღე იგი შაბათისა“ და არ უნდოდათ დღესასწაულთ ამ გვარის სანახაობით შეებღალათ. ამიტომ სთხოვეს მთავ-რობას, რათა წვიენი მათნი განუტეხნენ და გარდათხვენენ ეს სასჯელი ეკუთვნოდა მონებსა და ტყვეებსა. მთავრობა ბრძანება გასცა და კარის კაცებმა აღასრულეს ორი ავაზა-კის შესახებ ეს წამება, ხოლო, მორავიდეს იესოსა და იხილეს იგი, რამეთუ მომკვდარ-იყო, არა განუტეხეს წვიენი მა-ნი, არამედ ერთმან ლახერთა უგმირა გვერდსა მისსა და გარდამოხდა სისხლი და წყალი.“ ეს მიიღეს იმას უტყუარ-ნიშნად, რომ იესო მკვდარი იყო. მღვდელთ-მთავრნი და ყველა ამ განკითხვის მეთაურნი გაკვირვებულნი იყვნენ ასეთის უეცარის სიკვდილით, — ჯვარცმულნი რამდენსამე დღე სძლებდნენ ხშირად ჯვარიდან გარდამხსნილი მოურჩენი-ეკიმობით, აქ კი იესოს ასე უეცრად მოესპო სიცოცხლე რასაკვირველია, იგინი ცდილობდნენ იესოს სიკვდილში უე-ტველიად დარწმუნებულიყვნენ და ამისთვის ყოველივე ზომე-იყო მიღებული.

საქართველოს

ურიათა ჩვეულების მიხედვით, იესოს გვამი უნდა დაეფლათ სამარცხენო ადგილს, — იქ, სადაც ასფლავებდნენ ამგვარ დასჯილებს (ქურდს, ავაზაკებს, ყაჩაღებს და აბრაგებს). იესოს მის ღარბ მოწაფეთა მეტი რომ არავინ ჰყოლოდა მომხრე, მას მართლა ისეთ ადგილს დაასფლავებდნენ. მაგრამ იესოს მნიშვნელოვანი პირნიც თანაუგრძნობდნენ. ამიტომაც ერთმა მათგანმა, იოსებმა, „რომელი იყო არიშთათათით,“ სთქვა პილატეს, „რათა აღილოს გვამი იესო ი.“ იოსები მდიდარი და პატრიცეული კაცი იყო და წევრი სინედრიონისა, რომელითა კანონით, ჯვარცმულის გვამი იმას მიეცეოდა, ვინც კითხოვდა. პილატემ უბრძანა, აღესრულებიათ იოსების თხოვნა ამ წრიდან ნორე ფრულ თაყვანისმცემელმაც გაუწია მეგობრობა იესოს „მოვიდა ნიკოდიმოსცა და... ამოიღეს გვამი იესოსი, და შეკრანეს იგი ტილოებითა სუნწელთა მათ-თანა.“ ექვი არ არის, „იყენეს მუნ ღედანიცა მრავალი, რომელი შეუდგეს იესოს. გალილითა,“ რომელიც ჩვეულებისამებრ მოსთქვამდნენ და სტირადმწენ ხმა-მალად. იესოს მოწაფენი სჯულის კანონს ასრულებდნენ შეურყევლად. რათა გვამი დაუსაფლავებელი არ დარჩენილიყო, საჩქაროდ მოსძებნეს ადგილი. იოსებ „დასდვა იგი ახალსა მისსა საზღვარსა, რომელი გამოკვეთა კლდისაგან და მიავრცა ლოდი დიდი კარსა მის საფლავისასა.“

მეორე დღე შაბათი იყო, — ყველა უქმობდა.

კვირას განთიადზე საფლავის სანახავად მოვიდნენ ის ქალები, რომელთაც პარასკევს საჩქაროდ მიიბარეს მიწას იესო. ესენი იყვნენ ზარიამ მაგდალინელი, მარიამ კნეოპასი, სალომე და სხვანი. ესენი ერთად არ მოსულან, — ცალკ-ცალკე მოდიოდნენ. ამ დიდებულ წუთებში პირველი როლი მარტო მარიამ მაგდალინელს ეკუთვნოდა. იმას უნდა ვადგენოთ თვალყური, ვინაიდან ამ ერთის საათის განმავლობაში მთელის ქრისტიანობის გული და სული მისის სახით მუშაობდა. მისმა მოწმობამ გადასწყვიტა მომავალი სარწმუნოებისა.

პარასკევს, როგორც მოვიხსენიეთ, იესო დაასაფლავეს და მიავრცევს „ლოდი დიდი კარსა მის საფლავისას,“ ხოლო, როცა კვირას მარიამ მაგდალინელი მივიდა, „იხილა ლოდი იგი აღებული კარისა მისგან საფლავისა. და არა ჰპოვა გვამი მისი.“ აღდგომის შესახებ აზრს ჯერ არ გაუვლია მარიამ მაგდალინელის თავში. მხოლოდ ერთის სურვილით იყო ავსებულნი მისი არსება, — მას სწადადა თავის ღვთიურ მეგობარის გვამისთვის შესაფერი პატრონობა გაეწია. ამიტომაც თავდა პირველად, როცა ძვირფასი გვამი ვეღარ იხილა. „შეძრწუნებულ და დაკვირვებულყო.“ ამ შემთხვევაში მოესპო მას ერთად ერთი იმედი და ნუგეში, — მას აღარ შეეძლო შეხებოდა ძვირფასს მოძღვარს. პირველად უცნაურმა ფიქრმა მოიცვა მარიამ მაგდალინელი: ვაი, თუ გვამი შეურაცხვეს, ამოიღეს და სადმე უღირს ადგილს გადაავდესო. შესაძლოა, იმედის სხივმაც გაუელვა თავში, საჩქაროდ გაიქცა და მივიდა პეტრისთან, საცა იოანეც იყო, და უთხრა მათ. „აღიღეს უფალი საფლავისაგან და არ ვუწყო, სადა დასდევს იგი.“ იოანე და პეტრე წავიდნენ. დაათვლიერეს იესოს საფლავი და დარწმუნდნენ, რომ შიგნით მართლა არ იყო. იხილეს მხოლოდ „ტილონი იგი მდებარენი და სულარი იგი, რომელი იყო თავსა მისსა, არა ტილოთუ თანა მდებარე, არამედ თვისგან შეკეტილი ერთსა ადგილთა.“ პეტრე და იოანე გამოვიდეს მიერ საფლავის შიშითა ღვთათა. ისინი შემოთავებული ზე დათქმებულნი იყვნენ-ჯერ მათ ბაგე ვერა ბედავდა წარმოთქვა: „მკვდრეთით აღსდგა, მაგრამ ეს აზრი მათ თავში იბადებოდა და იზრდებო-

და. ქრისტიანობის უმთავრესს რწმენას ამ წუთებში უნდა შეეძინათ საძირკველი.

პეტრე და იოანე წავიდნენ, ხოლო მარიამ სდგა გარემო საფლავსა მის-თანა“ და მწარედ სტიროდა. ერთად ერთი ფიქრი აწუხებდა მას: „აღიღეს უფალი საფლავისაგან და არ ვუწყო, სადა დასდევს იგი“. მისი გული დედა-კაცისა მარტო ერთის სურვილით იყო შეპყრობილი, სწყუროდა კიდევ ერთხელ შეხებოდა ძვირფასს გვამს. უეცრად რალაცამ გაიზრიალა, მარიამმა ვილაკ კაცი დაინახა ფეხზე დამდგარი. მას ეგონა, ვითარმედ მემცილე იგი იყო და სქვა მას: „უფალო! უკეთუ შენ აღიღე იგი, მითხარ მე, სადა დასდევ და მე წარმოვილო იგი“ პასუხად მარტო ერთი სიტყვა მოესმა, მან გაიგონა თავისი სახელი: „მარიამ!“ ეს ის ხმა იყო, რომელსაც არა ერთხელ აუკანკალიებია მაგდალინელი, ეს იესოს ხმა იყო. „ოჰ, ჩემო მოძღვარო!“ დაიყვირა სიხარულით მან და მიბრუნდა შემთხვევად მისა, უნდოდა იესოს ფეხებს შევრდომოდა და ამბორი ეყო. მაგრამ ჰაეროვანი ჩვენება მარიამს გაუბრბის და ეუბნება „ნუ შემომხეები მე!“

აწ აღსრულდა სასწაული სიყვარულისა. მაგდალინელის სიყვარულით აღზნებულმა გულმა ცლიერს საფლავში სიკოცხლე აღმოაჩინა, ცალიერს საფლავს გამოაცემია ხმა ნაზი და შერდი, სანუგეშო და დამამშვიდებელი... იესოს შემდეგ მაგდალინელს მიუძღვის უდიდესი ღვაწლი ქრისტიანობის დამყარებაში. მაგდალინელის ნახმა გრძობამ შექმნა რწმენა, რომელიც დღესაც გავრცელებულია ქვეყნიერებაზე. მაგდალინელმა თავისი ოცნება სინამდვილედ გარდაქმნა, ვნებათა-ღელვით აღსავსე სულის ჩვენებას ხორცი შეასხა. მისი ღრდებული დასტური ქალისა: „აღსდგა უფალი“ კაცობრიობის სარწმუნოების საფუძველი შეიქმნა. გზა მივიცა აპას, უძღურო გონებავ, ნუ იხმარ შენს ცივსა და მყრალ ანალიზს ამ იდეოლოგიისა და სიყვარულის მიერ შექმნილ დიად ქმნილების დასახეგრევად. თუ გონებას არ ძალუძს ანუგეშოს ტანჯული კაცობრიობა, აღტაცებულმა ოცნებამ სცადოს ბედი..

მაგრამ ჩამოუწვთ ფარდა ამ საიდუმლოების წინაშე... იდგილი ნებას არ გვაძლევს დაწვრილებით აღვნიშნოთ ყველა ის გარემოება, რომელმაც გამოიწვია რწმენა „მკვდრეთით აღდგომისა.“ იესო აღადგინა სიყვარულმა. იმ ძლიერ სიყვარულისათვის. რომლის საგანიც იესო იყო, სულ უბრალო შემთხვევა კმაროდა, რომ აღეშენებია ტაძარი მსოფლიო სარწმუნოებისა. იესო რომ ასეთის უსახზგრო სიყვარულის საგანი არ ყოფილიყო, ესა თუ ის მოვლენა, ესა თუ ის შემთხვევა ვერას გააწყობდა და რწმენას ვერ შექმნიდა.

იესო დასჯილიქმნა „როგორც სხელომწიფო დამნაშავე“. ასეთი სასწაულებრივი რწმენა შეეფერება კიდევ იესოს დიდებულ არსებას. ეს დიდებული ადამიანი სწორეთ ღვთის კაცი იყო იმიტომ კი არა, რომ განკაცებული ღმერთი ყოფილიყო, არამედ იმიტომ, რომ კაცობრიობას დიდი ნაბიჯი გადაადგმევინა ღვთაებისაკენ — უმაღლესის იდეალისაკენ. დიდი უმეტესობა ადამიანთა კრებულისა შესდგება დაცემულ, მარტო თავის თავის მოყვარე არსებათაგან, რომელნიც თავის ცხოვრებით პირუტყვებს უფრო უახლოვდებიან. მაგრამ კაცობრიობაში დრო გამოშვებით ჩნდებიან დიდ ბუნოვანი ადამიანები, რომელნიც თავის სიდიადით ცას უახლოვდებიან და კაცის დიდებულ დანიშნულებას გვაგებინებენ. ამგვარ ადამიანთა შორის იესო ყელაზი უფრო დიდი და მაღალია, — მასში თავმოყრილია ყოველივე კეთილი და ამაღლებული, რომელიც

კი შეადგენს ადამიანის ბუნების თვისებას. თავისდღეში ადამიანს არ მიუცია ასეთი უპირატესობა კაცობრიობის საზოგადო ინტერესის სამსახურისთვის, თავისდღეში არავის არ დაუვიწყებია ყოველ-დღიური ზრუნვა და ვარამი საზოგადო აზრისათვის, როგორც იესოს. იგი ისე გატაცებული იყო თავის აზრით, ყველაფერი იმდენად დაუმორჩილა ამ აზრს, რომ ქვეყანა მ სთვის აღარ არსებობდა. არ ყოფილა ადამიანი, შეიძლება საკიამუნის გარდა, რომელსაც მასავით გაეთელოს ამ ქვეყნიური სიყვარული და ყოველივე წუთიერი მისი იდეალის წინაშე. მისი მთელი სიცოცხლე შეწირული ჰქონდა მის მამას, რომლის სჯულის აღსასრულებლადაც ის იყო მოვლენილი, როგორც თვით მასა სწამდა.

მოვიდრიკოთ მუხლი იესოს წინაშე. ამგვარ კაცებს შეუძლიათ ის, რაც უბრალო მომაკვდავთა ხელთ არ არის: მათ შეუძლიათ შექმნან სარწმუნოება, შეუძლიათ დაბეჯითებით იქადაგონ ეს რწმენა, შეუძლიათ დაუღალავად იზრდონ და თავი შესწირონ ამ რწმენის განსახორციელებლად. იესოს წააცილება ამ შეთხვევაში შეუძლებელია. მისი ლეგენდა ყოველთვის ცრემლებს გამოიწვევს, მისი ტანჯვა ყოველ საუკეთესო ადამიანის გულს სვედით ალაესებს, მისი ცხოვრების მაგალითი ყველას იმედსა და სასიკეთესს აძლევს. . . კ. ა.

ნაფიცი მსაჯულთა სამართალი

I

ვისაც დღევანდელ მრავალ რაცხოვან პარტიათა პროგრამები გადაუთვალისწინებია, ადვილად დანახავდა, რომ თითქმის ყველაში მოთავსებულია ნაფიც მსაჯულთა სამართლის მოთხოვნა. თითქმის-თქო, ვამბობთ, რადგან არის ისეთი პარტიებიც, რომელნიც უარს ამბობენ ასეთ სამართალზე; მაგალითად, ანარქისტები სრულებით უარ ყოფენ ყოველ ნაირ სამართალს და, მათსადაშე, ნაფიც მსაჯულებსაც, ხოლო რევოლუციონერები უარს არიან, რაიმე მონაწილეობა მისცენ ხალხს მისი ცხოვრების მოწყობა—მართვაში და წინააღმდეგენი არიან ნაფიც მსაჯულთა სამართლისა სწორედ იმ მიზეზით, რომ ეს სამართალი იგივე ხალხის სამართალია. ამ ორ უმარცხენეს და უმარჯვენეს პარტიათა გარდა კი ყველა დანარჩენ პარტიებს ერთ-ერთ უმთავრეს მუხლად შეტანილი აქვთ თავიანთ პროგრამებში ნაფიც მსაჯულთა სამართლის მოთხოვნა.

ამრიგად, თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ ანარქისტები სრულებით უარყოფენ ყოველნაირ სამართალს, ხოლო რევოლუციონერები აღიარებენ უსამართლო სამართალს და ამ ორ უკიდურესს, ერთი მეორის სრულებით წინააღმდეგ პარტიას ანგარიშში არ ჩავთვლით, თამამად შეგვიძლიან ვთქვათ, რომ ყველა პარტიები ერთხმად თხოულობენ ნაფიც მსაჯულთა სამართლის შემოღებას.

ასეთი ერთობა და თანხმობა პარტიათა შორის ამ საგნის შესახებ, ადვილი მისახვედრია, უნდა მოწმობდეს ასეთის სამართლის უკეთესობას განსამართლებების სხვა ფორმასთან შედარებით.

რაში გამოიხატება ეს უკეთესობა, რითი სჯობა ნაფიცი მსაჯული მთავრობისაგან დანიშნულს მოსამართლეს? ქვემოთ ჩვენ ვცდებით დავანახვით მკითხველს, რაშია ც გამოიხატება ეს უმჯობესობა.

როგორც ყველამ იცის, მოქალაქის მოქმედების სფეროში ლივე მხარე ექვემდებარება რაიმე კანონს. ვინც უნდა იცოდეს, ხელოსანი თუ ვაჭარი, მოხელე თუ თავისუფალი პროფესიის კაცი, ყოველივე ჩემი მოქმედება უნდა დაეუმორჩილო ამ თუ იმ კანონს; კანონითვე განისაზღვრება მოქალაქეთა შორის ყველანაირი დამოკიდებულება. ასეთია სახელმწიფო ძირითადი მოთხოვნილება. ადვილი მისახვედრია, რომ, თუ მოქალაქეთა ყოველივე მოქმედება და მათ შორის ყოველნაირი დამოკიდებულება სხვა-და-სხვა კანონით განისაზღვრება, კანონებსაც ისეთივე სხვა და სხვაობა უნდა ეტყობოდეს როგორც ცალკე პირთა დამოკიდებულებას. ზოგი კანონი განსაზღვრავს მოქალაქეთა ურთიერთობას შესახებ ქონებისა, ზოგი—მაწთმულობელობის უფლებას, ზოგი—ვაჭრობას და სხვ. და სხვ. აი ამ კანონთა შორის არის ერთი ჯგუფი კანონებისა, რომელიც შეეხება საზოგადო მშვიდობიანობას, ამ მშვიდობიანობის დასაცველად ზღუდავს ცალკე პიროვნებს მოქმედების თავისუფლებას და სჯის იმას, ვინც ამ კანონს არღვევს და არ ემორჩილება. ეს არის ესრედ წოდებული სისხლის სამართლის კანონები ანუ, უფრო მოკლედ, სისხლის სამართალი.

თუმცა მოქალაქის ყოველივე მოქმედება რაიმე კანონს ემორჩილება, მაგრამ, მიუხედავად ამისა; მოქალაქეთა მეტი ნაწილი თავის კერძო ცხოვრებაში ისე იქცევა და ისე მოქმედობს, რომ არც კი ახსოვს, არსებობს რაიმე კანონი ან სამართალი თუ არა. მართებული და კანონიერი ქცევა მეტს ნაწილს ბუნებრივად მოსდევს და თუ ხანდახან ზოგი ვინმე შემცდარია თანამოქალაქის წინაშე, ეს უკანასკნელი მეტ ნაწილად ადვილად აპატივებს ხოლმე მას მის უმნიშვნელო შეცდომას და არც ერთ მათგანს არ ახსენდება არც კანონი და არც სასამართლო. მაგრამ მოხდება ისე, რომ ერთის დანაშაული და მეორის ზარალი იმდენად დიდია, რომ დაზარალებული ვეღარ თმობს დანაშაულს და მიმართავს სასამართლოს, რათა ამ უკანასკნელმა აღადგინოს კანონიერება. აი მხოლოდ ამ დროს და სასამართლოში ახსენდება ამათ და აგრეთვე ყველას, ვისაც რაიმე ინტერესი აქვს ამათ ურთიერთობასთან, რომ არსებობს კანონი, რომ საჭიროა მისი აღდგენა და მასთან—სამართლიანი აღდგენა.

ზარალის აღსადგენად მოქალაქემ ზოგჯერ თითონ უნდა მიმართოს სასამართლოს, ე. ი. უნდა იჩივლოს, უამისოდ არავინ ხმ.ს არ გასცემს და მისი ზარალის აღდგენას ყურსაც არ ათხოვებს,—ხოლო ზოგს შემთხვევაში, მიუხედავად ამისა, იჩივლებს დაზარალებული თუ არა, მოიწადინებს თავისი ზარალი დამნაშავეს აზღვევინოს თუ არა, სახელმწიფო მიანიჭო თითონ ერევა საქმეში და დამნაშავეს ძალდატანებით ასამართლებს, ეს ის შემთხვევაა, როდესაც ვინმე არღვევს სისხლის სამართლის რომელსავე კანონს.

აქ ძალა-უნებურად გვედობება საკითხი, რითი განირჩევა ეს სისხლის სამართლის კანონი სხვა კანონებისაგან და რად არის, რომ მათნ რადესაც ერთს შემთხვევაში სახელმწიფო თითონ ადვენებს თვალს კანონის აღსრულებას, თითონ იწვევს სასამართლოში დამნაშავეს, მეორეში იგივე სახელმწიფო მხოლოდ დახმარებას უწევს კერძო მოქალაქეს, ხოლო საქმის დაწყების და მის გაძლიერების სრულს თავისუფლებას უტოვებს მასვე. მეცნიერებაში ჯერაც არ არის საბოლოოდ განსაზღვრული სისხლის სამართალი საზოგადოაქო სამართლისაგან, ამიტომ წინდაწინვე ვამბობთ, რომ ის უნდა

სხვაგვარი ნიშანი, რომელსაც ჩვენ დავასახელებთ, არ არის სასებით მეცნიერული, მაგრამ სრულებით საქმისა ჩვენის საგნისათვის. ეს განსხვავება იმაშია, რომ სამოქალაქო კანონი შეეხება კერძო ინტერესს, ერთის ან რამოდენიმე მოქალაქის კერძო უფლებას, მაშინ როდესაც სისხლის სამართლის კანონი იცავს მთელის საზოგადოების, ყველა მოქალაქის უფლებას. მაგალითად, ვალის გაუსტუმრებლობა შეადგენს მცვალის საზრუნველ საგანს და სახელმწიფო მხოლოდ მაშინ მიაშველებს თავის მოსამართლეს, როდესაც თითონ მევალე მიმართავს სასამართლოს დახმარებისათვის, ხოლო ქურდსა და კაცის მკვლელს კი თითონ სახელმწიფო სდევნის და გაუსამართლებელს არას გზით არ დასტოვებს, რადგან ესენი თავიანთ უკანონო მოქმედებით, მართალია, ვნებენ ცალკე პირს, მაგრამ ამ ვნებასა და ზარალს გარდა მათ მოქმედებაში გამოხატვის აგრეთვე მუქარა საზოგადოების მშვიდობიანობის მიმართ. რა თქმა უნდა, რომ კერძო პირის ინტერესის დაცვა მეტად საჭიროა საზოგადოებისათვის, რათა ყველა დარწმუნებული იყოს, რომ მისი ქონებრივი კეთილდღეობა უზრუნველყოფილია, მაგრამ უფრო საჭიროა დაცვა საზოგადო კეთილდღეობისა, საზოგადო ინტერესისა და ამიტომ, რომ სისხლის სამართლის კანონის დამრღვევის გასამართლებას მეტ ყურადღებას აქცევს სახელმწიფო.

საჭიროა ეხლა გავითვალისწინოთ, რა არის თვით სისხლის სამართლის კანონი, რა აზრს ემსახურება იგი? სისხლის სამართლის კანონი უკრძალავს მოქალაქეთ ამა თუ იმ მოქმედებას. ამა თუ იმ ქცევას, რომელიც მისის დროის მიხედვით მიხნეულია საზოგადოების ცხოვრებისათვის მავნებლად. აკრძალავს, რა თქმა უნდა, არაფერი მნიშვნელობა არ ექნება და, რომ იგი სავალდებულო არ იყოს, ხოლო ნამდვილად სავალდებულოდ ჰქმნის აკრძალვას ის მუქარა, რომელიც მოქცეულია ხოლომე სისხლის სამართლის კანონში. ამიკრძალავს კაცის ველოა, ამბობს კანონი, და, თუ ვინმე კაცს მოკლავს, ამა და ამ სასჯელს მივაყენებო, დასძენს კანონის მეორე ნახევარი.

ამრიგად, სისხლის სამართლის კანონის ძალა და მნიშვნელობა მოთავსებულია იმ მეორე ნახევარში, რომელიც სასჯელის მუქარას შეიცავს. რა თქმა უნდა, რომ ასეთს მუქარას რაიმე საბუთი უნდა ჰქონდეს, რომ კანონმდებელი რითიმე უნდა ხელმძღვანელობდეს, როდესაც ამა თუ იმ აკრძალვის არა მორჩილს ამა თუ იმ სასჯელს ექადება. აქედან, ცხადია, იბადება საკითხი: რა აზრი აქვს სასჯელს, რითი ასაბუთებს მეცნიერება დასჯის სამართლიანობას, მის საჭიროებას? აქაც უნდა ვთქვათ, რომ არც ამ წერილის აზრი და არც ადგილი ნებას არ გვაძლევს შორს გავყვეთ ამ საკითხს და ჩამოვთვალოთ ყველა ის აზრი, რომელიც სისხლის სამართლის მეცნიერებაშია გამოთქმული ამის შესახებ. ვიტყვიტ მოკლედ მხოლოდ, — და ეს სრულებით საკმარისი იქნება ჩვენის საგნისათვის, — რომ დასჯას აზრად აქვს: გადაუხადოს ან უზღოს ბოროტმოქმედს მისგან ჩადენილ ბოროტმოქმედების საზაფერო, თუ შეიძლება, გასწოროს იგი, მოაშროს, რამდენ ხანსაც საჭირო იქნება, საზოგადოების მიერ წყვრი და დააწყნაროს საზოგადოების აღელვებული გრძობა. ბოროტმოქმედება საზოგადოებაში მეტ ნაწილად ბადებს აღშფოთებას და, სახელმწიფოში დალაგებული განსამართლების წესი რომ არ ყოფილიყო, ადვილად შესაძლებელია, თვით საზოგადოება გაუსწორდებოდა ხოლომე ბოროტმოქმედს. ასეთი

მაგალითი არაა იშვიათი, მაგალითად, ამერიკაში, სადა ხშირად ხალხი თითონ ასამართლებს და სჯის, ეგვიპტეში კი ლინჩის კანონით, განსაკუთრებულ, საზოგადო რამე ბოროტ მოქმედის ჩამდენს.

ყველა ზემოაღნიშნული აზრი ერთად და ყოველი მათგანი ცალკე, რასაკვირველია, შეეხება საზოგადოებას და შედგენს მის ინტერესს. როდესაც კანონი ცდილობს მანვე წავიკოს მოაშროს საზოგადოებას ან დააცხროს იმავ საზოგადოებაში აღშფოთებული გრძობა, ცხადია, მოსამართლემ უნდა ასწონ-დასწონოს, რამდენად მანვე ესა თუ ის კაცი, რომელმაც ესა თუ ის საქციელი ჩაიდინა; უნდა გამოარკვიოს, რამდენად აღშფოთებულია საზოგადოება ამა თუ იმ პირის მოქმედებით. საჭიროა ამგვარი აწონ-დაწონვა და გამოარკვევა, რათა, რაკი საზოგადოების ინტერესით ხელმძღვანელობთ, სწორედ ისეთი საჯელი მიუუსაჯოდ დამნაშავეს, რამდენსაც ის ინტერესი მოითხოვს, — არც მეტი და არც ნაკლები. მეტსაც ვიტყვიტ, შესაძლებელია, საზოგადოება, ხალხი სრულებითაც არ სთვლიდეს დღეს-დღეობით ამა თუ იმ საქციელ ბოროტმოქმედებად და, მაშასადამე, ასეთ შემთხვევაში ბრალდებულის დასჯაც აღარ შეიძლება.

რა თქმა უნდა, ამ კითხვების გამოარკვევა ყველაზე უკეთესად შეუძლია ისევ იმ საზოგადოებას, რომელსაც შეეხება. შეიძლება, რასაკვირველია, კერძო პირი, — თუ დაკვირვება აქვს, — მიხვდეს საზოგადოების აზრს, მის გულს თქმას, მაგრამ მაინც-და-მაინც ამ აზრისა და გრძობის პატრონი საზოგადოება უფრო კარგად და ნამდვილად გამოსთქვამს. მათ ამიტომ, თუ სამართალი და სასამართლო ხალხის ინტერესს ემსახურებიან, მათი სამსახური მხოლოდ მაშინ იქნება ნამდვილი დი მართებული, როდესაც მოსამართლეობა თვით ხალხსავე ჩაბარდება.

ჩვენს დროში, რასაკვირველია, შეუძლებელია, ადვილად წარმოსადგენ მიზეზების გამო, რომ მთელი ხალხი იყრებოდეს ერთ რომელსავე ადგილს და მოსამართლეობდეს. ახალი დრომ მოიგონა ამისათვის განსამართლების ისეთი ფორმ რომელიც არ თხოულობს მთელი ხალხის შეყრას ერთ ადგილს ხოლო იმავე დროს შეძლებს აძლევს ხალხს მოსამართლოლი ადასრულოს. ეს არის სწორედ ვერედ წოდებულ ნაფიც მსაჯულთა სამართალი.

ივ. ზურაბაშვილი.

ინგლისური აღზრდა

(ლექციების თხზულებიდან)

არ შევცდებით, თუ ვიტყვიტ, რომ ბავშვის აღზრდა საქმეში არსად ოჯახს ისეთი დიდი როლი და მნიშვნელობა არ აქვს, როგორც ინგლისში. ინგლისელი ხასიათის და ზნეობრივ ფიზიონომიის განვითარებას მტკიცე საჭუქველს ეძლევა ოჯახშივე, და ეს იქიდან წარმოსდგება, რომ ინგლისური ოჯახი, მის წევრთა განწყობილებითა და ხე-ჩვეულებით მეტად თავისებურია და დიდ ყურადღებას აქცევს ბავშვის ნორმალურად აღზრდას და დამოუკიდებელ ადამიანს შემუშავებას. ინგლისელისთვის ოჯახი, რომელსაც იგი „ჰომ“-ს უწოდებს, შეადგენს მის საკუთარს წმინდათა-წმინდას, სადაც მარტოვე კაცი ადვილად და ახირებულად ვერ შევა. ინგლისელ ძალიან შერჩევით იღებს თავის ოჯახში გარეშეებს და მხოლოდ რჩეულებს გადაუშლის თავის შინაურ ცხოვრებაში.

ბინადრობითაც ინგლისელი განკერძოებულად სცხოვრობს, — სოფელში თუ ქალაქ ადგილას თითო ოჯახი თითო სახლშია მოთავსებული და სრულებით უმეზობლოდ სცხოვრობს, რის გამოც არ მოხდება, რომ ერთმა ოჯახმა მეორე შეაწუხოს რითიმე. მხოლოდ ამ თავის „ჭიჭი“-ში, სადაც იგი პირველი უფროსი და ავტორიტეტია, ჰპოვებს ინგლისელი მოსვენებას, მხოლოდ აქ ეძლევა იგი განცხრომას, ისვენებს სულიერად და ივიწყებს გარეშე საქმიანობის ფიქრსა და გეგმას.

ბავშვებს ინგლისელები არ ანებიერებენ, — პირიქით უაღრესოდ ზრდიან. ისინი ცალკე ოთახში ჰყავთ მოთავსებული, იქ ასმევენ და აჭმევენ და დღეში მხოლოდ რამდენჯერმე ინახულებენ, საბავშვო ოთახი არის დიდი, ფართო, ნათელი, შიგ თითქმის არავითარი ავეჯი არა სდგას, გარდა საწოლისა და პირსაბანისა. ბავშვს ყოველ დღე ცივ წყალში აბანებენ, რადგან ეს ძალიან ამაკრებს სხეულს, აცმევენ უბრალო და მოხერხებულად სატარებელ ტანსაცმელს. ფეხს აიდგამს თუ არა, ბავშვს მომეტებულ ნაწილს გარედ ამყოფებენ, წმინდა ჰაერზე, საცა იგი თავისუფლად თამაშობს გამდლის მეთვალყურეობით. პატარაობიდანვე მას ნელ-ნელა ასწავლიან აკარგის გარჩევას, უნერგავენ გულში სიმართლის სიყვარულს, თვითმოქმედებას და რწმენას, რომ ცხოვრებაში იგი უნდა იყოს დამოუკიდებელი და იმედი უნდა ჰქონდეს მხოლოდ თავის თავისა. ამნაირად აღზრდილი ბავშვი ხალი ავეჯბულობისა და, წლოვანობის დაგვარად, ყოველ მხრივ ზომიერად არის განვითარებული.

ოჯახურ აღზრდის შემდეგ იწყება სასკოლო აღზრდა, რომელსაც მიზნად აქვს განვითარება ფიზიკური, ზნეობრივი და გონებრივი. როგორც ოჯახში, ისე სკოლაშიაც ინგლისელი ცდილობს ბავშვი გამოიყვანოს ფიზიკურად მაგარი, მარდი და ჯან-ღონით სავსე და ამიტომ ყოველ სკოლაში მართავენ სხვა და სხვა გვარ სავარჯიშოებსა და სათამაშოებს, სხეულის მუდმივი ვარჯიშობა წმინდა ჰაერზე ამაკრებს ბავშვის აგებულობას, სხვა და სხვა გონიერ თამაშობის მეოხებით უვითარდება მას მხედველობა, ემატება გამბედაობა და თაოსნობა. ამის გამო ამ სხეულის სავარჯიშოებსა და სათამაშოებს ინგლისელები დიდ მნიშვნელობას აძლევენ.

ფიზიკურ აღზრდასთან ინგლისში მჭიდროდ შეკავშირებულია ზნეობრივი აღზრდაც. აქაური სკოლა ძალიან დიდ ყურადღებას იქცევს ბავშვის ზნეობრივ განვითარებასაც, — ცდილობს ბავშვს შეუმუშაოს მაგარი ხასიათი და მის ნორმბუნებაში თანდათან განავითაროს ადამიანი მართალი, პატიოსანი, მტკიცე და დამოუკიდებელი.

ბავშვი შედის სკოლაში თორმეტის წლისა, როცა იგი ცოტათი კიდევ მომზადებულია ცხოვრებისათვის. წინანდელ დროში სკოლა ვერ იყო კარგ ნიადაგზე დაყენებული, სანამ ამ ასპარეზზე სამოღვაწეოდ არ გამოვიდა ტომას არნოლდი (1828 წ.) და დიდი ცვლილება არ მოახდინა სასკოლო სწავლა აღზრდის საქმეში. არნოლდმა თავის მთავარ მიზნად დაისახა ზნეობრივი აღზრდა მოწაფეებისა. იგი ყოველ ღონისძიებით ცდილობდა, რომ ბავშვებისათვის ჩაენერგა ზიზღი-სიძულვილი ტყუილისა, ამ მიზანს აღწევდა თითოეულ ბავშვის ინდივიდუალურ ხასიათის გათვალისწინებით და მასთან შეთანხმებულ ღონისძიების ხმარებით. თავის მოწაფეებს იგი ჯგუფებად ჰყოფდა და თითოეულ ჯგუფს ცალკე მასწავლებელს უნიშნავდა ხელმძღვანელად. არნოლდის სკოლაში ბავშვს

მართლეს ითხოვდნენ. ყველაზე საწყენ სიტყვად რქმუნდნენ „ტყუილი“.

არნოლდის სკოლამ დიდი გავლენა იქონია და გახდა საშავალითა სკოლად ყველა სერო სკოლებისათვის. არნოლდის სკოლის პრინციპები სხვა სკოლებმაც გადაიღეს და ახალთაობის აღზრდის საქმეში მიზნად გაიხადეს განვითარება ბავშვის კარგ თვისებათა და გასწორება ნაკლთა. დასჯა თითქმის არ იყო და არც ახლა არის. მოსწავლე იკავებდა თავს არა შიშის გამო, არამედ იმიტომ, რომ დასაგმობ საქციელით არ შელახოს თავისი ღირსება და პატიოსნება.

სარწმუნოების სწავლებას ინგლისის სკოლებში საპატიო ადგილი უჭირავს. სკოლები თავის მოვალეობად სთვლიან „კარგად აღზრდილ ქრისტიანებს“ გამარავლებას. წინად სასულიერო პირნი ახლო იდგნენ სკოლასთან და ეკლესიის გავლენა სკოლაზე დიდი იყო, მაგრამ ბოლო ხანებში ეს გავლენა ეკლესიისა ნელ ნელა მისუსტდა და დღეს თითქმის სრულიად გამჭრალია.

სკოლებში გაკვეთილებს ამზადებინებენ მოსწავლეებს, მაგრამ ისე კი, რომ ფიზიკური ვარჯიშობა და წმინდა ჰაერზე ყოფნა არ მოაკლდეთ, საზოგადოდ ინგლისელი აღზრდელები ძალიან ერიდებიან მოსწავლეების გონებრივ მოქანცვას და ამიტომ ბავშვებს გონებრივად მხოლოდ იმდენს აშუშავენ, რომ ზიანი არაფერი მიეცეს სხეულის საღ განვითარებას. ამიტომ ახალგაზრდა ინგლისელები, როცა სასწავლებელს ათავენ და იქიდან გამოდის, ბევრი რამ არ იცის, მაგრამ ის, რაც იცის, — კარგად იცის, და ამასთან თვითმოქმედება და შეგენება ცოდნის შემქნის საქიროებისა, რომელიც მან სკოლაში შეითვისა, ძალიან ხელს უწყობს და აწინაურებს მას ცხოვრებაში.

ფილოსოფიიდან

I

როდესაც თვალს ვაფლავებთ კაცობრიობის განებრივ შემოქმედებას, წინ გვიდგება ერთი ძლიერი სურათი-სიმბოლო: სალი კლდის ნაპრალზე გამოკვეთილი სფინქსი მალღიმარე სახით დაჰყურებს მიდამოს, იზიდავს ყოველ არსს თავისაკენ და ეკითხება: აბა, გამომიცანო! ადამიანიც მიილტვის მისკენ მისგან დაინტერესებული, მაგრამ ცოტა თუ ბრუნდება დაკმაყოფილებული; უმრავლესობა კი, რამდენადაც შას უახლოვდება, იმდენად ბურუსში ეხვევა: სფინქსი სფინქსად რჩება. სახელი მისი არის: მსოფლიო, უნივერსუმი.

მრავალი შემოქმედებითი ძალა დაუხარჯავს ადამიანს მის გამოსაცნობლად. რომელიმე ტიტან-ფილოსოფოსს აუვია თვალწარმტაცი შენობა — მეტაფიზიკური სისტემა, — მეტად რთული, მაგრამ ამასთანვე ფრიად მთლიანი, უღრმეს ანალიზით ამოშენებული, სხვა და სხვა ელემენტებით თანდათან გართულებული, მაგრამ მწყობრივ უმადლეს სინტეზამდე ამათული. მოსულა მეორე ტიტანი, გამოუწახავს მასში რაიმე მთავარი ნაკლი, აუღია კვერი კრიტიკისა და მტერად უქცევია იგი; მაგრამ მთავარი ფუძის დანგრევასთან თვითონ შენობა ერთი-ანად მინგრეულია და მის დანგრევებს ახალის ასაშე ებღობა ძალა გამოლევია, გამოჩნდება მესამე ტიტანი, უნდა ეს ეს ნანგრევები, გამოუძებნია მათში კარგი ნაკვეთები-ელემენტები და თავის გვეგით ამ ნანგრევებზე ახალი შენობა აუგია, კიდევ უფრო რთული და კიდევ უფრო მთლიანი, და ასე ამაირად მიდის წინ კაცობრიულ აზროვნების შემოქმედება.

ერთს უმთავრესს კითხვას ამ კითხვათა გროვაში წარმოადგენდა და წარმოადგენს კითხვა ინდივიდუალობისა. პლატონის იდეა ხომ ინდივიდუალობის გამოსახულებაა, სპინოზის სუბსტანცია მერე და მერე ხომ განდივიდუალებულია, ლიბნიცის მონადა ხომ თვით ინდივიდუალობაა... დავანებთ თავი მეტაფიზიკას. აიღეთ სოციოლოგია და მორალური ფილოსოფია: აქაც დიდს როლს თამაშობდა და თამაშობს კითხვა ინდივიდუალობისა. მაქს შტირნერის სოციალური ინდივიდუალიზმი, ფრიდრიხ ნიცშეს მორალური ინდივიდუალიზმი, ლეო ტოლსტოის რელიგიური ინდივიდუალიზმი — მთელი ეს სისტემები ერთსა და იმავე კითხვაზე არიან აღმოცენებულნი; ინდივიდუალიზმივე იკიდებს ფეხს თანამედროვე ლიტერატურაში და ხელოვნებაში და იღებს სიმვოლიზმის სახეს. ინდივიდუალიზმით არის გაჟღერებული თანამედროვე რუსეთის ფილოსოფია, რომელიც, როგორც თანდათან ინდივიდუალისტური იდეალიზმი, საესებით მისტიციზმში, ანუ, მის წარმოადგენელთა ტერმინოლოგიით, მისტიურ რეალიზმში გადავიდა.

ინდივიდუალიზმი, როგორც ტერმინი, საუბედუროდ, მრავალ ცნებათა გამოქმნადაა, და მისი სრული კრიტიკა მოითხოვს მის ყოველ სახის განხილვას. მე ვერ შევხვები აქ ინდივიდუალიზმის მრავალმხრივან გათვალისწინებას. ავიღებ მხოლოდ მის ერთს საერთო სახეს — სუბიექტივ ინდივიდუალიზმს, ანუ უკიდურესს ინდივიდუალიზმს, და ვეცდები ნათელგჰყავ, რომ მას, როგორც თანდათანობით სისტემას, მიჰყავს თავის თავი თვითმკვლელობამდე.

II

სუბიექტივ ინდივიდუალიზმის გამოსასვლელ ჰუნქტს შემადგენს შემდეგი დებულება: — მთელს მსოფლიოში ყველაფერი ინდივიდუალობას წარმოადგენს; თქვენ ვერ ნახავთ ორ ფოთოლს, ერთიმეორის საესებით მზგავს, ვერ ნახავთ ქვიშის ორ კენქს, ერთიმეორის საესებით მგვანებულს. თვით ინდივიდუალობა არის ერთხელ მოვლენილი და განუქორებელი. როგორც ამგვარი, იგი აუხსნელია, მაგრამ თავის მოვლენებით იგი თავის თავს თვითანვე ხსნის. ადამიანიც ერთგვარ ინდივიდუალობას წარმოადგენს; ამას გარდა, ადამიანთა შორის უმაღლეს განვითარებამდე მიადწია ჰიროგენულმა ინდივიდუალობამ, მხოლოდ ინდივიდუალობა არის რეალი, სინამდვილე, სხვა ყველაფერი კი — საექვოა. მხოლოდ ინდივიდუალობას შეუძლია მოგვეცეს რაიმე მტკიცე, სობიექტივი, თვით სუბიექტივიდგან გადმამდინარებელი.

მართალია ასეთი მტკიცება? რომ დასმულ კითხვას ნათლად მიუგოთ, საჭიროა ფუნქცია ჩვენი აზროვნებისა ერთ ნაირად მივმართოთ, ანუ საჭიროა, წამოყენებული დებულება მათემატიკურად გავიზროთ და დავიყვანოთ მის უკანასკნელ ლოდიკურ სკენამდე; და თუ ამ ოპერაციის შემდეგ, იგი არ ჩავარდა წინააღმდეგობაში სხვა დებულებასთან, მაშინ იგი მართლად გამოვა, წინააღმდეგ შემთხვევაში — ყალბი. ავიღოთ დებულება სუბიექტივ ინდივიდუალიზმისა ზ მათემატიკურად გავიზროთ იგი მის უკანასკნელ ლოდიკურ სკენამდე. მსოფლიოში ყველაფერი ინდივიდუალობაა, ინდივიდუალობა აბსოლუტური; ხოლო იგი არის აბსოლუტური ინდივიდუალობა იმისგამო, რომ იგი აბსოლუტურად განირჩევა ყოველ სხვა აბსოლუტურ ინდივიდუალობისგან; გარნა, აბსოლუტურ ინდივიდუალობათა შორის, რომლებშიც სუფევს აბსოლუტური განსხვავება, ყოველად წარმოუდგენელია რაიმე ურთიერთობა ამ სიტყვის ფართო

ფილოსოფიურ მნიშვნელობით. სხვა ზ სხვა მეტაფიზიკურ სისტემებში ინდივიდუალობად მონადა, იდეა, სუბსტანცია, განდილიდა; ხოლო ყოველი მონადა, იდეა, სუბსტანცია, აბსოლუტურად გააზრებული, თვით ამ გააზრებით სდებს მათ შორის აბსოლუტურ განსხვავებას, რომელიც თავის მხრივ წარმოუდგენელად ხდის მათში რაიმე, თუ გინდ აბსოლუტურად მტკიცე ურთიერთობას; და საჭირო ხდებოდა ხოლმე — ხელოვნურად გაედვათ მრავალი მეტაფიზიკური ხიდეები, რომ ეს უფსკრული გაველოთ და ერთი ინდივიდუალობა მერე ინდივიდუალობასთან რაიმე დამოკიდებულებაში მოეყვანათ. საუბედუროდ, გავლის დროს ეს ხიდეები სტყდებოდა, და ისევ უფსკრული იჩენდა თავს, უფსკრული, თითქმის არარაობაში გადასული.

ასეთის თანდათანობით უკიდურესი ინდივიდუალიზმი მივიდა სუბიექტივ იდეალიზმამდე და ეს უკანასკნელი — სოლიპსიზმამდე. უკიდურესი ინდივიდუალისტის მსჯელობს: მტარებელი შემეცნებისა არის ინდივიდი, „მე“; მაშასადამე, ყოველი შემეცნება ინდივიდუალია. ხოლო ინდივიდისათვის მხოლოდ ინდივიდუალი, ესე იგი, თვითონ იგი, სუბიექტი, წარმოადგენს ნამდვილ რეალს; მაშასადამე, ყოველი ინდივიდუალი სუბიექტივია. ბოლოს და ბოლოს, იგი ამ სუბიექტივიზმს მიჰყავს იქამდე, რომ სხვა ინდივიდი, ანუ სხვა „მე“ საექვო რეალობად ეჭვენება. აქ სუბიექტივი ინდივიდუალიზმი გადადის სოლიპსიზმში. მაგრამ სოლიპსიზმი — ანუ ეჭვობა სხვის „მე“ — რეალობაში, არსებობაში — გავიზროთ მათემატიკურად და მივიყვანოთ მის უკანასკნელ ლოდიკურ სკენამდე. რას მივიღებთ? ინტელექტუალ თვითმკვლელობას! სოლიპსიტი — თუ კი შეიძლება ამგვარ ტიპის წარმოდგენა — ეჭვობს სხვის „მე“ — ს არსებობაში. ამით მას ნიადაგი ეცლება. მაშინ იგი თავის თავში იძიებს ამ ნიადაგს, მაგრამ აქაც ყველაფერი იცლება; იგი თავის თავს სულ სხვანაირად იცდის დღეს, ვიდრე გუშინ. მას თანდათან ეცლება ეს უკანასკნელი ნიადაგიც, ერთგვარი ჰუნქტი დამყარებისა, და იწყებს ეჭვობას თავის თავშია. ეჭვობა თანდათან იზრდება, — და მისთვის აღარაფერი სუფევს რეალი: იგი მიდის ინტელექტუალ თვითმკვლელობამდე.

ასეთი ტიპი რამოდენიმედ ლეონიდე ანდრეევმა დაგვისახა თავის შესანიშნავ მოთხრობაში: „აზრი.“ კერქენცოვი ყველაფერს კითხვას უსვამს, ყველაფერში ეჭვობს. როგორც უარყოფი, იგი ძლიერია; ხოლო, როგორც კი შემოქმედებას იწყებს, მაშინვე გრძნობს უნიადაგობას. თვით ამგვარი უნიადაგობა აქარწყლებს ყოველგვარ ნორმას, რომელიც უცილებელი საჭიროა თვითდადგინებისათვის. (თვით ეს ნორმა მე მესმის არა როგორც ძალდამტანი, არამედ როგორც თავისუფალი აუცილებლობა, როგორც, მაგალითად, ლოდიკური აქტი) გამოეცალარა ყოველი ნორმა თვითდადგინებისათვის, კერქენცოვი გრძნობს ინდივიდუალ განკერძობას და შემდეგ ინდივიდუალ ცალიერობას. იგი, როგორც უნიადაგო, იცვამს „დილიქტიკის“ მანტიას და ყოველ კითხვაზე, რაგვარადაც უნდა იყოს იგი დაყენებული, ჰოსაც ამბობს და არასაც იგი გადადის ინტელექტუალ არარაობის სფერაში, ანუ მიდის ინტელექტუალ თვითმკვლელობამდე.

შემდეგ კიდევ სხვა მაგალითი მომეყვანა, მაგრამ მოკლე განხილვისათვის, მგონია, ესეც საკმარისია. მოვიყვან მხოლოდ მაგალითს სოციალურ-მორალურ სფერაში.

სუბიექტივი ინდივიდუალიზმი აქაც ნიადაგის გამოქცეულია. სუბიექტივი ინდივიდუალისტს სწამს მხოლოდ თავისი ინდი-

ვიდული აქტი. ხოლო თვითდადგინებისათვის აუცილებელი საჭიროა რაიმე ნორმა, რომელსაც იგი ამ ინდივიდუალ აქტში ეძებს. მაგრამ ეს აქტი იმიტომ არის ინდივიდუალური, ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით, რომ ყოველ ნორმას მოკლებულია; და სუბიექტივი ინდივიდუალისტი, რამდენად იგი თავის ვითომ-და ნორმად ინდივიდუალ აქტს იხდის, იმდენად იგი უფრო მეტ და სხვადასხვა ინდივიდუალ აქტამდე მიდის, იმდენად უფრო შორდება ნორმას, იმდენად ნიადაგი ეცლება თვითდადგინებისათვის და იფანტება არარაობაში. წარმოადგინეთ ინტელექტუალ სფერაში სუბიექტივი ინდივიდუალისტი ნორმის გარეშე, მაგალითად ლოლიკურ აქტის გარეშე, და თქვენ დაინახავთ, რომ იგი იკარგება არარაობის უფსკრულში. ასევე ხდება მორალურ სფერაშიაც ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით.

ასეთი ტიპი მორალურ სფერაში რამოდენიმედ დაგვიხატა სტანისლავ პშიბიშევსკიმ თავის განთქმულ რომანში „Homo Sapiens“. ფალკი ნამდვილი განხორციელება ნიციშეს „ზეაკისა“ და შტირნერის „ერთადერთისა“. როგორც კერძენსკოვი ინტელექტუალ სფერაში ყველაფერს უარყოფს, ისე უარყოფს ფალკიც ყველაფერს მორალურ სფერაშიაც. მან არ იცის არავითარი ნორმა გარეშე ინდივიდუალ აქტისა; ხოლო ინდივიდუალური აქტი მრავალია, ხანდახან ერთი მეორის წინააღმდეგი და, მაშასადამე, ყოველად შეუძლებელი იყო იქ მას გამოენახა რაიმე პუნქტი დაყარებისა და თვითდადგინებისათვის. აქედან ფალკი, ასე რომ ვსთქვათ, იბნევა მრავალ ფალკად და ეს უკიდურესი ინდივიდუალისტი გადადის ინდივიდუალ ცალიერობაში-არარაობაში. ხოლო არარაობას ინდივიდი მიჰყავს მის ინდივიდუალობის მკვლევლობამდე.

ასეთია მათემატიკურად გააზრებული სუბიექტივი ინდივიდუალიზმი მის უკანასკნელ ლოლიკურ სკენამდე: მას მიჰყავს თავისთავი თვითმკვლევლობამდე.

III

ინდივიდუალიზმის მეორე მხრივ სდგას უნივერსალიზმი. ყველაფერი ინდივიდუალურია, მაგრამ ამასთანავე ყველაფერი ერთგვარია: ჩვენ ვერ ვნახავთ ორ ფოთოლს, სრულიად ერთიმეორის მზგავსს, მაგრამ ჩვენ ამასთანავე ვერ ვნახავთ ორ ფოთოლს აბსოლუტურად განსხვავებულს. ამ ერთგვარობის გამოჩნახებელი არის მსოფლიოს ელემენტთა ურთიერთზედ მოქმედება, ანუ „გაგება“, ამ სიტყვის ღრმა ფილოსოფიურ მნიშვნელობით. ეს „გაგება“, ეს ურთიერთობა მკაფიოდ ისახების განსაკუთრებით შემეცნებაში. როგორც ალფინში, უკიდურესი ინდივიდუალიზმი, უკანასკნელ წერტილამდე დაყვანილი, წარმოუდგენლად ხდის რაიმე „გაგებას“ ან ურთიერთობას ინდივიდუალობათა შორის. მაგრამ ამ მტკიცებას თვით სინამდვილე ყოველდღიურ ცდაში უარყოფს. არა თუ ერთი და იმავე სახის ინდივიდები, არამედ თვით სხვადასხვა სახის ინდივიდებიც კი „გებულობენ“ ერთი მეორეს და აწყობენ ურთიერთშორისგანსაზღვრულ დამოკიდებულებას. ამ ფქტში ისახება ერთგვარობა ცნობიერებისა საზოგადოთ. აიღეთ, მაგალითად, ადამიანი და ძაღლი. მათ შორის ჩვენ ვბოულობთ „გაგებულ“ ურთიერთობას. რომ წინააღმდეგი წარმოვიდგინოთ, ესე იგი, რომ წარმოვიდგინოთ, ვითომ ძაღლისა და ადამიანის ცნობიერების შუა უფსკრულია, აბსოლუტი განსხვავებაა, მაშინ მათ შორის არ ექმნებოდა ადგილი არავითარ ურთიერთობას. რასაკვირველია, ძაღლის ფსიხო-ფიზიური ორგანიზაცია განსხვავდება ადამიანის ფსიხო-ფიზიური ორგანიზაციისაგან და ამისთვის მათი ცნობიერებაც განსხვავდება. ბის გამო „სუბიექტივია“, მაგრამ ეს სულ სხვა სრულიად არ უარყოფს ძაღლსა და ადამიანის შორის არსებულ ერთგვარ ცნობიერებას ამ სიტყვის ფილოსოფიურ მნიშვნელობით.

ნათქვამის ასახსნელად მოვიყვან ერთ მაგალითს: ამობენ მარსზე ადამიანის მზგავსნი არსებანი ცხოვრობენ, ხოლო, რადგან ისინი სულ სხვაგვარ პირობებში იმყოფებიან, ამისათვის მათ სხვა ფსიხო-ფიზიური ორგანიზაცია ექმნებათ და ჩვენ ვერც კი გაგვივებნო. აქ ფლამმარიონმა სთქვა: ჩვენ შეგვიძლია მათთან გეომეტრიულ ფორმულებით ვილაპარაკოთ, და, მართლაც, ფლამმარიონის თქმული სრულებით არ არის სიმართლეს მოკლებული. მართალია, მარსის მცხოვრებთ სხვა სახის ფსიხო-ფიზიური ორგანიზაცია ექმნებათ, მაგრამ აბსოლუტად ხომ არ იქმნებიან განსხვავებულნი ჩვენგან! ჩვენსა და მათ შორის, როგორც საერთოდ მსოფლიოში, უთუოდ იქმნება რაიმე საერთო, რომელიც შეძლებას მოგვეცემს მათთან „გასაგები“ ურთიერთობა (თუ კი „გაუგებარი“ შეიძლება ფილოსოფიურად!) ვიქონიოთ. ეს რაიმე საერთო, ფლამმარიონის აზრით, უფრო სივრცის წარმოდგენაში იქმნება, რომელიც უფრო ზოგადია ყველისათვის, და, მაშასადამე, გეომეტრიული ფორმულები შეგვიძლია ვინმართ, როგორც ჩვენსა და მათ შორის გაწყობილი სიმბოლოები, რომელნიც საერთო ენის მაგივრობას გაგვიწვევენ.

ეს მსოფლიო ფაქტი ცნობიერების ერთგვარობისა, საუკეთესოდ გამოსახული „გაგებულ“ ურთიერთობაში, თავისთავად გულსისხმაზს ბუნებრივ ნორმის არსებობას, რომელსაც მაგალითად წარმოადგენს ლოლიკური აქტი. აიღეთ თუ გინდა ლოლიკური კანონი ერთდაიგივობისა: $A=A$. ეს კანონი არის ბუნებრივი ნორმა, რომელიც იგულისხმება ყოველნაირ შემეცნებაში. იგი არის ისეთი ნორმა, რომელიც არავითარ სხვისაგან არ გამოიყვანების და თავის თავს თვითონვე ხსნის. ვულგარ ევოლუციონიზმით მისი რისგანმე გამოყვანა ყოველად შეუძლებელია: ლოლიკური აქტი ვერასოდეს ვერ გამოვა ულოლიკოსაგან და არც შეიძლება ვნახოთ ის მომენტი განვითარებისა, სადაც არალოლიკური აქტი გადადის ლოლიკურში. თვით ლოლიკური აქტი არის ბუნებრივ აუცილებელი ნორმა, ხოლო აუცილებელი არაა „ძალდატანებითი“, ამ სიტყვის პრაქტიკულ მნიშვნელობით, არამედ თავისუფალი; პირიქით, უბედურება მაშინ იქნებოდა, თუ წარმოვიდგენდით ლოლიკურ აქტადგან თავისუფალ აზროვნებას, თუ კი აზროვნება დაერქმევა იმ აზროვნებას, რომელსაც ადამიანი არარაობის უფსკრულში მიჰყავს.

ჩემის აზრით, ასეთი ერთგვარობა ცნობიერებისა არის სწორეთ ის, რასაც დიდებული კანტი ტრანსცენდენტალ ცნობიერებას ეძახის. აქ ადგილი არ არის ამის გარკვევას შევუდგე. ალფინშივე მხოლოდ შემდეგს: ტრანსცენდენტალი ცნობიერება გამოისახვის ურთიერთობაში, „გაგებაში.“ ხოლო მკითხველს არ ეგონოს ვითომ ურთიერთობა ჰქმნიდეს ტრანსცენდენტალს, ვითომ ეს უკანასკნელი მისი შედეგი იყოს; სრულიად არა: თვით ტრანსცენდენტალი აუცილებელი პირობაა ურთიერთობისა, ურომლისოდაც ეს უკანასკნელი შეუძლებელია. მაგრამ არც წინააღმდეგი შეგვიძლია ვსთქვათ, ვითომ ტრანსცენდენტალი ჰქმნიდეს ურთიერთობას: ტრანსცენდენტალი მით არის ტრანსცენდენტალი, რომ იგი თვით ურთიერთობაა, მათი განაწილება მხოლოდ გონებრივ აბსტრაქტიაში თუ არის შესაძლებელი. ურთიერთობა ჰქმნის მხოლოდ

ობიექტივობას შემეცნებაში, ან, გერმანელები რომ იტყვიან, Allgemeingültigkeit (Общезначимость, საყოველთაო მნიშვნელობა). ეს კითხვა კი განსაკუთრებულ განხილვას მოითხოვს.

ამრიგად, მსოფლიოში არის ერთგვარობა ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით, რომელიც არისსათვის წარმოადგენს ერთგვარ ნორმას თვითდადგინებისათვის. აქ არის პუნქტი დამყარებისა, რომლის შემწეობით შესაძლებელია ნორმალური განვითარება.

IV

მაგრამ არც უკიდურესი უნივერსალიზმია გამოსაყენებელი, თუ მას მათემატიკურად გავიარებთ და დავიყვანთ უკანასკნელ ლოლიკურ სკენამდე. მაშინ მივიღებთ რაღაც ერთიან მასსას, სადაც ყოველი ინდივიდუალობა ამოშლილია, რაც უფრო საშინელ არარაობამდე მივყავანდა. არსებობს ერთგვარობა, მაგრამ არსებობს ინდივიდუალობაც: ერთგვარობა ინდივიდუალობათა შორის და ინდივიდუალობა ერთგვარობაში. საჭიროა მოვინახოთ ისეთი ხიდი, რომელიც გაიდებოდეს ინდივიდუალიზმსა და უნივერსალიზმის შორის. ჩემის აზრით, ასეთს ხიდს წარმოადგენს სოციალიზმი ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით. მას უახლოვდება მიხაილოვსკის სოციალური სისტემა, რომლის სუბექტივიზმში არისო არა ინდივიდუალისტური, არამედ ანთროპოლოგიური და რომლის ინდივიდუალიზმში არის არა სუბექტივიზმი, არამედ უოვლგანობრიუი. ერთის სიტყვით, სოციალობა არის ის ხიდი, რომლითაც ერთდება ინდივიდუალი ცდა ერთი პიროვნებისა სხვა პიროვნების ინდივიდუალ ცდასთან, სდგება ეგრედწოდებული სოციალი ცდა, რომელიც შესაძლებლად ხდის კაცობრიულ შემოქმედებას.

ბოლო ყოველთვის უნდა ვიქონიოთ სახეში შემდეგი გარემოება: სოციალობა თავისთავად არ არის სუბსტრატული ფსიხო-ფიზიური, რომელსაც შეეძლოს რაიმე „განცდა“. ამ მხრივ, ფსიხო-ფიზიურ რეალობას ანუ სუბსტრატს წარმოადგენს მხოლოდ ინდივიდუალობა და მარტო მას შეუძლია რაიმე განიცადოს. ამისათვის სოციალობას აქვს იმდენად მნიშვნელობა, რამდენად იგი ინდივიდუალობას ავითარებს, წინააღმდეგ შემთხვევაში ჰპარავს თავის ფუნქციას...

ამის მიხედვით სოციალურ მეცნიერების მიმართულება შემდეგი უნდა იყოს: გამოსასვლელი პუნქტი—ინდივიდი, როგორც სოციალური ატომი ანუ ისტორიული ერთეული; შემდეგ—ინდივიდთა მრავალგვარი სახე შეჯგუფებისა, როგორც, მაგალითად, საზოგადოება, რომელიც გამომსახველია სოციალობისა სხვა და სხვა ფორმაში: კომუნა, ფედერაცია, კონფედერაცია და ასე ქვევიდგან ზევით, ბოლოს ისევ ინდივიდი, როგორც „გადამცდელი“ ყოველგვარ შემოქმედების, და მათ შორის სოციალის შედეგისა...

გრ. კავასიელი.

ქ. ლეიპციგი.

უძმოს—ძმა

(ფშველების ცხოვრებიდან).
(დასასრული)

III

დღეს ჩაღხო სამოცის წლის კაცია. დარბად ცხოვრობს. ცოლი ერთკული დედა-კაცი გამოაჯა, შვილად ერთი ვაჟი და ქალი ჭყვის;

ქალი-ვათხოვლი, ვაჟი სხვასთან არის ცხვარში ჩაბნად. ჭყვის ოთხი სუთი სული ძროხა, იმათა შუქვისა. აქვს სხვასთან ცხვარი წისქვილი. ერთი ქვა ჩაღხოსია, ერთი სხვისა—სელდადგულათ გამიხარდას. თუ რა დიხსების წისქვილია და რა ჯურისა, ეს ამ დეჟსიდანა სჩანს, რომელიც ხაღხოს გამოაქვა წისქვილზე.

ჩაღხომ გამოათა წისქვილი

კაღაჩას გააქვს გრადი.

ორად სტესს, სამად ადარა;

ეც მამა-მადღის ტიალი.

ცოცხლივ კადმეუყარეს

უელში ჩაღვინულს ტიანი.

მანდ ჭაგუჭავაძენ არ დაჭეჭვენ

ჩაღხოს საფერი კი არ!

როგორც ჩაღხო დაბერდა, ისე მისი წისქვილი და, რა თქმა უნდა, დღეს ერთსაც აბუხად დააჭერდა ქვეყანას და მეორესაც, წისქვილი გაიღია, ახლას და სიმიდს ვეღარა ჭეჭავდა, მაგრამ ჩაღხომ მოახერხა და წისქვილს ზევიდან დიდი ლოდი დაადო სიძიამის გუჯისთვის.

ხშირად იმეუბოდა ჩაღხოს წისქვილი, რადგან უმინდოდ ჭეჭავდა ვეღას: ჩაღხო ვარს ვერ ეტყოდა, რის გამო მოხარავ გამოხარდა ხშირად ეხსებებოდა ჩაღხოს.

— შენს სიღოცხლეში სუ უკლე როგორ უნდა იყო, შე ბე ჩავო?! რაზე ამდებინებ და ანდგრეინებ მა წისქვილს ქვეყანას? ეტყოდა ხშირად გამიხარდა.

— ასკარტურე ესლა, მართე, შადვერ და გამოძვერ სდორქში.

— რა ვუყო მამა? ქვეყნას, მეზობლობას. სიკვდილ-სიღოცხლეც, მადლა, — ეტყოდა ჩაღხო მასუსად, ჩაღხო დღესაც ისევე იკვირე უძმოს-ძმა, მოლოდ სხვა სახით: დღეს ისევე მუშტით ვეღარ მიეშეველებოდა გაჭავრებულს და ეშეველებოდა, რითაც შეძლო.

— შენც რა გაჭინს, შე ბეჩავო, თავზე ქულა არა გხურავ და ფეხებზე ქაღმები არ გაცავო? გლახა გამოცმარს ქურდზე უარესიაო, — არ იცი? არ გაგაგინას? ეტყოდა კვალად გამიხარდა.

— ვიცი, მაგრამ რა ვუყო, მადლობა დემოტოს. მე ესლა ვეღარ გავმდიდრდები ჩემის წისკვილისა კი არა, რაც ჩვენ სოფელში წისკვილებია, იმათი მინდინ რა შე ავიღოო. — უზასუხებდა ჩაღხო.

ჩაღხოს, მართლაც, ძალიან ხშირად უნდებოდა წისკვილის მართვა და სულ იმის გაზიადგაში იყო. ხან ბორბალს ჭმართავდა, ხან გულს უმაგრებდა, ხან ქვეს აწობდა ერთმანეთზე. სარდალად დრეჭინებდა იმის წისკვილი, შორს, ძალიან კარგა შორს ისმოდა მისი დრეჭინი, სადაც სარეკელაზე ჭქანდა დაკრული ხალის ნამტერეკები, რომლებიც ბუკ-წინწილას ხმას გამოსცემდნენ.

გამოვლელ გამომვლელი ხუმარ ბიჭები ცოტა ხნობით მანინ შედგებინ, როცა ჩაღხოს წისკვილს მიუახლოვდებინ.

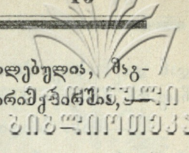
— ბიჭო, აბა უური დაუგდე, რას იძახის ჩაღხოს წისკვილი? კი ბიჭი იქნება და იტნო? ეუბნებოდა ერთი მეორეს.

— რა დიდი ტნობა უნდა. ცხდათ, რასაც ამბობს. — უზასუხებს მეორე: ბიჭოს, ბიჭოს! ჭე ჭე! თან იტნის, ორეყენი უურს მიუზურობენ გვერდზე დახრადები და წელში მოხრადები, ხოლო ერთი უთარგმნის ჩაღხოს წისკვილის დაზარაკს: ჭია, ჭია, ვაი, ვაი, ჩაღხო, ჩაღხო! რადა ხარ? რადა ხარ, იიი ჭოო. მიჭინს, მიჭინს, მამეშეველე, მამეშეველე!... გიკ... ვ და... ე—ბიი!

— უოჩად, უოჩად. აჭსენი! ეტყვის მეორე და ორეყენი ტებოდა გადახსნარებენ.

ჩაღხომაც კარგად იტნის, რომ დასტინიან ორეყენს, მატროსს და მის წისკვილს, მაგრამ არ იტნებს ბაბიუდა და ამბობს: უფინც

ა უნდა თქვას, წისქვილია გი ფქვასო“. არავის არ ეძღურის, არავის არ ღაბღავს. მხოლოდ, რომ დაფიქრდება, მთავრების თავის წარსულს ცხოვრებას, ამოთხრობს და იტყვის: „საკვირველი ვიყავი, საკვირველი, სხეულის საქმეში დაღაღუელი, რაც მე ქვეყნის მუშაში (მამათადი) დავაღაღუე, სხვის საქმე მიკეთებაა, იმის სხვაგვარი რა თავის სახლისათვის მერგო, ხემაზე წინ გინ არ იქნება. ახლა ნაჭრეები, ნაჭები რამდენი მჭირს სულ სხვის უღისთვის? ვინ დასთვლის. ეჭვ, მადლობა შენთვის უფალო, ხემაზე ისევე ჯიჯილი მქნა და თუნდა ათჯერ ამაზე მეტიც მამხვედოეო, კიდევაც ავითანდა. სიბერე, ეს რაგონი, რუდი ჭირი უფალო. შინ ჯალათი მოძულეებელი გარეთაც აღარავის უნდავარ. სინთხელე მანამდე უდარს კაცს, მანამ იმას ქვეყანა რასმე გამოვლის. უნდ მარტო მაშინ მიდარდა სინთხელე და მაშინ ვიყავი კაი ბიჭი, მანამ უფელ ვაჭირებულს ხემაზე ჭირებოდა თვალში და ფიქრობდა: ან ეხლა მამეშველება ჩაღვლო, ან ეხლა. ან მამისა დიდდა ხეში სინთხელე სინთხელე. ეხლა რა ვარ? არაფერი. იმისთანა საქმეს რა შევსწრო, უნდა თვალში დავხუჭო .. ფუჭ!..“

როცა არავი ედგა და სტოპირი ვინმე ეწვეოდა, მომეტებულ ნაწილს შესანდობებს სვამდა; ივრინდა გარდაცვალებულით: დედ-მამის, ბიძის, თავის საყვარელ ტოლ-ამხანაგებს, რომელნიც გავიდნენ ამ სოფლიდან. „დმერთმა შაიწყადის, დმერთმა კახათლის იმითი სული იმ ეძელ ქვეყანას, დამრეკობა დიდხანს უღოცხლოს მამგონით. კაი დროს დაიხორციენ, ნეტავი მეც მომკვას, რის მანისი და ვარ, ახა, აქ რადან ვაკეთებო და მეც იმითან რადარ წავალო“. — შესანდობანს როცა ამბობს, ცალ ხელში უჭირავს გაქურდილი ტყუვის ქელი, რომელიც კინკრისის ძლივს უფარავს და მეტრეში არაყისი უანწი.

ჩაღვლო ერთი იდეალი ჰქონდა, რომლის აუსრულებლობა უღელს უღავდა: ძალიან უნდოდა შაქობის ერთი საარაყე ქვაბი, მაგრამ სიოში სიბერედ აქცია და, არ იქნა, ვერ მთახერხს ქვების ეიდვა, ან კი რად უნდოდა სინთხელე? ისიც ქვეყნის სთრეულად, სწავლად განდებოდა, როგორც წისქვილი და ბოლოს სსაინთხელე.

თუმცა ჩაღვლო დღეს ეძღურებოდა წუთისოფელს, სიბერეს, — აღარც თავს ვარგოვარ, აღარც ქვეყანასო, მაგრამ დღეს უკეთესი უძმის-ძმა იყო. სადაც რამე სარდი ჭირით მიცვალებული განდებოდა, ის იყო შირველი მოზარე მკვდრის და მანუკუშეული ოჯახისა. სხეუბი კრიდებოდნენ, მაგრამ ჩაღვლოს მორიდებას ვინ იტყოდა? მაგრამ არც ერთი კადმიების ჭირით ავად არ გამხდარა. „ხე და ქვას რა მოუღებო,“ იტყოდენ თავის განსამრთლებად მისი მეზობლები. სიბერის დროს ჩაღვლომ კიდევ იმდენი შესძლო, რომ დიუდიდან ექვსინველით დასრული იმედა და იმის ერთად ერთი ქალი ჩამოიტანა; თავ-ზარ დაცემული ხაღვი დაფრთხის, არაგინ მიეკარა ხაღვის, საქმე იქამდის მიდიოდა, ღამის აყო მკვდრები ზეზუერად დამდნარიყენენ.

„გნხვეროდეთ, გნხვეროდეთ! დმერთმა შავარცხინით, დმერთმა.. ეგ არი ძმობა და მეზობლობა?“ ეუბნოდა ჩაღვლო მკვდრებთან ხაღვის და თან მუხამდე თოფს მიჰკვავდა: „მე წავალო, მე, მარტოა, მე ჩამოვიტან მკვდრებს. თქვენ შინ წადით, შინ ცოლებთან დაიშაღვით, ხუმრობა საქმე არ არი, თავი კარში არ გამოქვით, თორემ ჭირი მოგხვდებათ“..

ჩაღვლომ მართლაც მარტოკამ ჩამოთრია მკვდრები სთრეულით, მხოლოდ, დაღვალაში რომ ჩამოიტანა, მთავრულს სხეუბმა ხარება და მარხილი, რაზედაც მკვდრები ჩაღვლომ დასვენა; სხეუბი კი მორი-ახლოს გაქვეყნენ მიცვალებულებს სასაფლაოზე, სადაც სთფლავის მთხრელები, მღვდელი და დაყვანი დაჭხვლათ.

დღეს უძმის-ძმა, თუმცა სამიცი წელს გადაცილებულია, მაგრამ კიდევაც არავინ გაინიებს, რომ ეთქვათ: „შინა ჭირიქვეყნის, სინთხელე კარგი ხარ განსაჭირზაო“..

ყ

ამ წუთის სთფელს თავი და ბოლო ერთად უძვეს ეს ჩაღვლოს ცხოვრებაშიც დასტოვანა: ერთ კვირად დღეს „გნხველიან“ კარებზე კიდევ დასჭირდა ჩაღვლოს ჯიჯილიან დროინდელ ვაჭარობის გამოჩენა, მხოლოდ უმითრახოდა; დღეს ჩაღვლო მითრახის აღარ ცტარებს. შესანიშნავი, სახელგანთი მისი მითრახი, ახუ, უკად რომ ვთქვათ, დასტო, მადლა კარებზე ჰკიდია შეგოლი-შემოჭვარტლელი; ბოლოს და ჭვარტლს ისე გაუშვავია, როგორც ყორნის ბოლო. ათასში ერთხელ-და თუ შავხელავს ჩაღვლო თავის დაძველებულს სთრეთოს და იტყვის: ეჭვ, წავიდა მაგის დრო, აღარ არი; მითრახის და მუშტის დრო მაშინ იყო, როცა მკვლავ-ფიქვალა ფშაველები იყვნენ, ეხლა მორჩა.. დასჭირდა სიბერის დროსაც ჩაღვლოს უძმის-ძმობის გამოჩენა.

კანცელდარისთან მთელს საზოგადოებას მოეკარა თავი ბოქაულის დაბარებით. ბოქაულები აქ იყო თავის სტრახინკებით. ბოქაული ბლაკონზე ოჯდა, ჩაის მიირთმევდა, ხოლო ხაღვი კანცელდარის წინ იდგა გროვად. გროვიდან ერთი ჩაღვლოს კბილის მოხუცებული ქვდ-მხნელი შეისთხოვდა ბოქაულს: „დმერთო კადეგორქვლებს, გავარჩიეთ, დავგავარჩეთ ერთი-მეორეს, არ მანებებს, ბატონო, ხემა მამუღს. თოფით და მხელით მიდებოა წინ: ხემა, შავ მოვკვდები და არ დავანებებო, იმას მუხნება, მეც რა თოფი და მხელი ავადო, ერთმანეთს დავსოცო, თქვენ გავგასამართლოთ.“

— რა, დამწევებს ეხლა ეს ბეროკაცი და აღარ გაათავებს. წარმოსთქვა ბოქაულმა. ვინ არ განებებს?

— განა არ მოგესხნებათ, ვინც არი, ახალი საქმე ხო არ არი, რამდენი ხანაა თქვენთან ვინევი, სთქვა მოხუცმა.

— მეც, მე გამოჩნებტრებული, შინს მეტი აღარავინ ჩივისს... სათათად სიიდან დავისხანო თქვენი საქმე და გვარებო? ვის უნევი, მეთქი, მე იმას გეკითხები. მომეცი ამის მხუხი..

— ვისა და ქვრჯელათ ხუმარას, მიუგო მოხუცმა.

— თქვენი საქმე მამასხლისის დავადა, იმას უნდა კაცისა ადგილობროდ და მართალი მხარე დავამაფოფილებინა. ეგ ხემა საქმე, არ არი, სთქვა მრისცტმა მუხლ-მეკვრით: დუძახეთ მამასხლისის, სად არის ქენჯელაშვილი?..

ორიყენი მადე მრისცტვის წინ გამოიხორციენ.

— მამასხლისო! რაც გობანე ამ მოხუცებულას სჩივრის გამო, ასრულე თუ არა? სთქვა განრისხებით ბოქაულმა.

— ეგელაფერი, ბატონო, უნაკლულად, მაგრამ ეს მოხუცებული არა ხდება თანახმა; სტუყის და ჯიურტობს. წარმოსთქვა შედიურად მამასხლისისა.

— იმითა ვსტუყო, განა, რა ხუმარამ ერთი ლიტრა ერთად და ერთი ლიტრა თათელი მოგოტანა? საკლავი დავადა და მთელი დღე და დამე გაქვითა! მამირცხვა თქვენი სმართალი სთქვა მოხუცმა.

მრისცტავი ძალიან გარისხა მოხუცის სიტყვებმა და მამირცხე შესაფერი განკარგულეა მოახდინა.

— ეჭვი თქვე მამაძაღვებო, არა ხარ კმაყოფილი? ჩაფარო, მითრახი მაგას!

ჩაფარმა მითრახები მიყოფა მოხუცს.

აქ მდგომი ხაღვი, სულ-განაბული, გაუჩრებელი, განუშებელი მამა-მოუღებლად შესხერებოდა ამ უმსჯეს სურათს. მხოლოდ ჩაღვლომ ვერ მოითმინა, ჯერ თავისი გაქვრებული ქვდი მამაძაღვმა თავი-

და და სთხოვა პრისტივს ეპარტიებისა და, თხოვნამ რომ არ გასჭრა, ჩაფარს მთავალ სელი და გამოსწია აქეთ.

— რას სწავლი კაცო, რა დასაჯა ამ სწავლამ ბერი კაცი, რომ აგრე უდივრად ეუბნობი უთხრა ჩაღხომ ჩაფარს. სსკანი ხელს არ ანძრეუდნენ.

— Его тоже съ нимъ вѣбѣтъ, — დაიუვირა ბოქაულმა მადლიდან.

ჩაფარმა ასლა ჩაღხოს მიუღდა მათრ ხეობი.

— დაშვარ, შე დაშვარ. აქა ვარ, კიდევ დაშვარ... ეს ერთი... ეს ორი... ეს სამი... სთქვა ჩაღხომ. ჩაფარი მეოთხედად უპირებდა დარტყმას, რომ ჩაღხომ აერთო, სკიარის ცეცხლი დაენტო იმის თვალუბში და სხეზე: „გთავი ეს მუდრეკი, რახედ მაჯღებს ამ დროულ კაცს, არა გცხვანან? და ჩაღხომ ხელი ისე მაგრა ჰქრა კულში, რომ ჩაფარი იქ წამს გულ-აღმა გაიხშვართა ჩაღხოს წინ. ჩაღხმა ესლა გამაღო მხოლოდ ხელი და ჩაღხოს შეიმოხვია. უძმის-ძმის იჭერდნენ და ასუსუებდნენ.

— რას ამბობთ, დაჰტივდით, ხალხნო?! ეუბნებოდნენ ჩაღხოს ხელს, რომელიც უმტივილებდა, რომ სამსახურის კაცებია, კარგი არა შესემთხვევა მკათ ხელის შებრუნებით.

ბოქაული სულ-კრძელი გამოდგა: ჯერ ხანად გომურში დამწვევება გაუბედა, მხალად მიხურებულდის გამა ამატიფა.

ხოლო ჩაფარს კი დასცინდა ბოქაული:

— Как же тебя свалилъ старикъ.. а?

— Такъ, случайно вышло, ваше благородіе. უმსხუებდა სტრანჯიეი, რომელსაც რცხვენდა ჩაღხოსაგან მოულოდნელი და მარცხება.

იქ დამწვრენი ამ ამბავს რომ მოიგონებენ, დღესაც ბუერს იტინიან თავის სამარცხვინოდ, ხოლო იმ დღეს-კი დიდი მტივი სტეს უძმის-ძმის, დაიმატიფეს და ღვინო ასუსეს... „არ დაბერებულხარ, არა, ო, შენი ჭირამე, ჩემო ბიძი!..“ უბრუნდნენ ჩაღხოს ღებობი.

ვისაც მოუკლავ, ის მოჰკლავს ზარსა ირემისა რქიანსა ..

სხვას რას მოელოთ, მეთხველო, ჩემგან ან ჩაღხოსგან? ამის მეტს ვერას გირეუთ იმის ზარხენებსზე, იქნებ გინდათ იმის სიკვდილის ამბავიც იცოდეთ? — ჯერ არ მომეჯანა, ისევე ცოცხალია, ხს სქანელს დასდევს, ჩამოგლეჯდა ტუპით და გაქმნულის ქულით და მისძის „ო, მამო ირმავე, ო, დედა დაიქნეს!“ ხს თავის უბად აბუქულს წისქვილმა სკარტუჩებს და ისმუნს მხოარის, გამიხრდა ის სუეადურს: „შე უკლავ, შე უკეთურო, შენა!“

გაჟა-ფშაველი

ნ ა მ უ ს . ა ხ დ ი ლ ი

(დასასრული *)

შემოსულებმა რალაც გაუგებარ ენაზე დაიწყეს ლაპარაკი, მსწრაფლ მოიხადეს ნაბდები და ქალებისაკენ გაექანენ, ერთმა ელენე იყვანა, დააგლო მიწაზე, დააჯდა გულზე და პირზე ხელი დააქირა. მეორე მაროს მისწვდა.

გაისმა საშინელი კივილი და ორი ძალა ერთმანეთს შეეჭიდა.

უცნობის ხელები რკალივით მოხვეოდა მაროს ლერწამივით წელს. დორბლიანის ტურნებით ქალის ლოყებს გაშმაგებით ჰკოცნიდა. გამხეცებული თვალები ჯოჯოხეთის ალივით ანათებდა მაროს წამებულ სახეს. მისი გაბოროტებული სახე, მაროს ბრჩილივით დაქარულ-დასისლიანებული, ჩვეულებრივზე საზარლად გამოიყურებოდა. მარო იბრძოდა კბილებით,

*) იხილეთ „ივერია № 2.

ფრჩხილებით, ომობდა თავანწირვით, მაგრამ თანდათან სუსტდებოდა; ქანცილიეული საბრალო ქალი უკანასკნელ წუთს გრძნობდა.... მოიკრიბა ძალ-ღონე, გამოუსხდრია წვედამი და მხეცს და კარებისაკენ გაექანა, მაგრამ... უცნობმა მოასწრო და წელში მოსწვდა.

— მიშველეთ!.. დაიკენესა მარომ; მაგრამ მისი ობოლი ხმა ქარმა გულში ჩაიკრა, გააქანა, სტყორცნა პირქუშ ყინულთა მთას და ღამის წყვილიდში მიმოაბნია.

ეს იყო მაროს უკანასკნელი ამოკენესა. ყველაფერი დაღუშდა. თითქოს ბუნებაც-კი შეძრწუნდა ამ საზარელ მოვლენით, შერცხვა, ჩაჩუმდა და ზურგი შეაქციაო.

მარო უგრძობლად ლოგინზე ევლო. უცნობს მძლავრი მკლავები გარს შემოერთყა და გაშმაგებით ჰკოცნიდა...

წყვიდილით მოკულ ქოხში მისი ფშვენა და ელენეს უმწყო ღმუილი და ისმოდა...

ქარმა დაჰქროლა ქოხს, დანარჩენი სახურავიც მოჰკლიჯა და უგრძობლად მგდებარე მაროს სახეზე თოვლი მიასყრა.

მარომ თვალები გაახილა. მამოიხედა — ბნელოდა, არავინა სჩანდა.

— ნენავ!.. დაიძახა ქაღმა.

პასუხი არ იყო.

მარომ სცადა წამოდგომა, მაგრამ ამაოდ... ტკივილების გამო ვეღარ იძვროდა. მოიკრიბა ძალ-ღონე, წამოდგა და ლოგინზე ხელის ფათური დაიწყო. დედა არ იყო. ბოლოს დაინახა მიწაზე დავლებული ელენე, მივარდა და ღვიძება დაუწყყო.

ის მკვდარი იყო.

— ნე... ნავ!.. დაიგმინა ზარდაცემულმა ქაღმა დი ფეხზე წამოვარდა. დიდხანს იღვა გარინდებული და გარშემო თვალებს უაზროდ აცეცებდა. თანდათან გონს მოდიოდა — საზმარივით ავონდებოდა.

გადადგა რამდენიმე ნაბიჯი, მაგრამ იქვე ჩაეკეცა. ეხლა-კი ყველაფერი ცხადი იყო.

— ნამუსი... ნენავ... დომენტი... ჩემი ნამუსი... უაზროდ ბუტბუტებდა ის და თვალებს გარშემო აცეცებდა.

გაისმა ობოლი, გულსაკლავი ძაღლის ყმუილი ომელმაც ზარივით ჰაერი გაარღვია.

წყალ გლამა მეზობლების ძაღლი იყო.

მაროს ამ ხმამ თითქოს ახალი ძალ-ღონე შესძინაო, — ხეზე წამოიქრა და მდინარისაკენ გაექანა.

საშინელი შხული ამოსკდა მდინარეს გულიდამ და მიღუშებული ბუნებას დაეჯახა. ბუნება შეძრწუნდა. დედამიწამ ზანზარი მორთო.

შემინებული მარო ნაპირზე შედგა.

ბუმბერაზმა მთებმა თითქოს დაიკენესესო, ქარმა ჩვეულებრივზე მედგრად დაჰქროლა და მას მოჰყვა საზარელი გრილი. მარო უნებურად მობრუნდა.. ქოხი აღარ სჩანდა.

უბატრონოდ დატოვებულ დედის გვამს ქოხის კედლები კუბოდ გახდომოდა, ხოლო თოვლი სამარედ...

— ნე... ნავ!.. უკანასკნელად ამოიკენესა მარომ და აპირიდან მოწყდა.

ადამიანი თითქოს დროებით ძილს მისცემია. ქვეყნად მანვე სულნი დათარეშობენ. არსით ხმა. მხოლოდ ძაღლების ყმუილი და დანგრეულ სახლების გრილი არღვევს მყუდროებას. აზვორთებული მდინარე მიიკლანება და ყინულგზი გახვეულს, ნამუს-ანდილ მაროს გვამს მიაცურებს.

ქარი ზუზუნებს, ბუნება ძრწის, ცახცახებს, იტახება.

გ. შალვაშვილი.

რედაქტორი ფ. გოგინაიშვილი
გამომცემელი თ. ღი პავლე ი. თუმანიშვილი.